

ЕМАНЦИПАЦИЯТА НА ЛАТИНОАМЕРИКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ – ОТ ВОЙНИТЕ ЗА НЕЗАВИСИМОСТ ДО ПРОЦЕСИТЕ НА КОМПЛЕКСНАТА ЗАВИСИМОСТ

Кремена Иванова¹

Преди всичко е нужно да се даде едно кратко обяснение относно използваният термин “Южен конус”. Този термин всъщност се ражда от дискусията, продължаваща и до днес, относно кое би било най-правилното наименование на държавите разположени в южната част на Американския континент. Най-разпространеното и всеобщо познато наименование е “Латинска Америка”, но някои бележити автори (между тях Роберто Ръсел² и Франсиско Кориглиано³) смятат наименованието “латинска” за неправилно, от гледна точка на съвкупността от различни социални и политически модели, съществуващи в тази част на света.

Същевременно, държавите бивши колонии на Испанската корона не са разположени само в южната част на континента, а и в централна и северна Америка – от тук идва и споменатият дебат.

Поради това, в настоящият анализ се използва по-съвременното наименование “Южен конус”, когато се анализира конкретната проблематика свързана с развитието на политико-икономическите структури в гореспоменатите държави; а разпространения термин “Латинска Америка” се използва, когато се анализира проблематиката в един по-широк план, свързан с международните интереси и конфликти.

Латиноамериканската цивилизация е изживяла своя апогей с революционния период на освобождението си, но съхранила тайните на човешкото битие. В утвърждаване на своето самосъзнание, тя възприема идеите на Просвещението, които променят отношението ѝ към света, Испания и короната, подтикват я към обособяване от монархия и към освобождение.

Личности като Симон Боливар и редица други национални герои, дръзват да разчупят обществения ред и да поведат останалите, да ги убедят в необходимостта от промяната.

Въпреки, че известният Панамски конгрес от XIX век не успява да постигне всичките си цели, той представлява нов феномен в международната политика – опит за създаване на система за колективна сигурност в защита на мира, независимостта и суверенитета. Местните властелини в Латинска Америка в желанието да имат по-голяма власт и да запазят политическото си влияние в обществото продават ресурсите на страната на Великите сили. Решени на всичко, местните лидери отстояват позициите на чуждите страни и по този начин си осигуряват власт, добри финансови придобивки и протекция “отгоре”.

Латинска Америка, въпреки отдалечеността си от основния театър на военните действия, предизвиква интерес като евентуален съюзник. Но все пак не всички участници имат изгода, а и възможност да привлекат южноамериканските държави, наричани от някои изследователи „задния двор на Щатите“.

В края на XX век между държавите от Южния конус възниква идеята за превръщане на континента във „велико братство на народите“. Икономическата и финансовата некомпетентност, обаче, се оказват губелни за всяка демокрация. Налага се необходимостта от единство и централизъм в континентален мащаб.

Ще се опитаме да опишем тези политически параметри в новосъздадените държави, чрез Еманципацията – от войните за независимост до процесите на комплексната зависимост.

¹ Бакалавър завършил програмата Политически науки на НБУ.

² Russell Roberto, “Foreign Policy of Argentina”, CBCUBA, Buenos Aires, 1992

³ Corigliano Francisco, „National Security and Foreign Policy“, ODESA, Buenos Aires, 2005

ПРОЦЕС НА ЕМАНЦИПАЦИЯ НА ЛАТИНОАМЕРИКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ

1. От Колонизацията към Еманципацията

След завладяването на южноамериканския континент през XV век, конквистадорите са заменени от колонизатори. Механизмът на колонизацията представлява инициатива на богати испанци, които се отправят към проучените вече брегове на карибския басейн. Те се установяват на новите места и се обръщат с молба към короната да придобият губернаторски права върху новите провинции. Короната е заинтересувана от разширение на владенията си и приема това. Установените структури на властта на южноамериканския континент копират установените в Кастилия, Арагон и Леон обществени отношения и първоначалния карибски модел на управление. Различията са обосновани от специфичните местни условия – например столицата Мексико продължава да доминира целия регион, както преди столицата на ацтеките Теночтитлан. Кралската власт обръща сериозно внимание на традициите и обичаите на местното население. Създава се понятието „индианско право“ – основата е кастилското право, но се приема и местната специфика на колониите при условие, че тя не пречи на върховните интереси на Испания. Колониалната администрация не създава някакво ново отделно законодателство, а по-скоро въз основа на кастилското право добавя необходимите поправки и допълнения. Хабсбургската и Бурбонската династии развиват асимилаторската тенденция – да се свържат по – тясно и уеднаквят отвъдморските провинции. Написват се „Законите за Индиите“ в които проличава загрижеността на католическите крале да бъде покръстено индианското население, затова и в експедициите има църковни служители, които да осъществяват религиозните цели.

И все пак – конкистата и колонизацията на новите земи са частно начинание и короната има пряко участие в това. Юридически представителите на експедицията сключват договори, или т. нар. капитулации с короната, в които се уточняват правата на короната на новооткритите земи, както и кралската милост към ръководителя на експедицията и нейните членове. Ръководителите на експедициите получават пожизнена титла „аделантадо“ и имат правото да разпределят земи, да изграждат крепости, да поемат и назначават на обществени длъжности в градовете под своя юрисдикция. Така в новите земи се пренася традиционното феодално право, въпреки че в Европа то е към своя край.

Приходите към хазната пък идват във вид на регалии получени вследствие на силната централизация на абсолютната власт. Основните източници към хазната са мините, златото, ценните соли и дървесина, скъпоценните камъни, земите, пасищата и горите. На земеползване имат право вицекралете, губернаторите и общините, наречени „кабилдо“, но при всичките случаи е необходимо окончателното потвърждение на короната. Селскостопанската структура е доминирана от архаичните „латифундии“ – обширни поземлени владения във властта и силата на своя владетел, но рядко свързани с националния пазар. Латиноамериканската икономика от XVI век се развива по време на ранния меркантилизъм, но тя по – скоро изповядва идеите на протекционизма – цялата търговия може да се осъществява само с търговците на метрополията и обогатява единствено тях и хазната. Колониите са затворени за достъп отвън освен за поданиците на испанската корона. Производството в новите земи се ограничава само в отраслите, които не конкурират испанските, на първо място в добива на ценни метали. Това обаче има катастрофални последици за испанската икономика. Тя е слабо развита и не задоволява вътрешното търсене и затова трябва да се обърне към другите европейски индустриални центрове и да им даде най – ценното придобито от колониите – златото и среброто.

С течение на времето аделантадос започват да се опитват да се освободят от настояничеството на короната. Всъщност се получава един сблъсък между политическите интереси на короната и частните интереси на новите предприемачи. Те използват сключените с короната капитулации с изредените в тях права. Отхвърлянето на прекалената намеса на короната спомага за създаването на по – гъвкави управленски структури, работещи според нуждите на обкръжаващата ги среда. Оформя се една професионална бюрокрация – финансова и политическа, като се прави разграничение между длъжностите, получени за професионални качества и тези просто купени.

През XVII век Испанската империя измисля три основни начина за администриране на колониите, които са силно налагани през периода на инквизицията. Целият континент на Латинска Америка се разделя на вице – кралства. Такива са Нова Испания, Нова Гранада, Перу

и Боливия, Рио де ла Плата, Бразилия (собственост на Португалия). Едно лице – кралство пък се дели на „интенденции“, а вътре в тях се оформят „енкомиенди“. Тук е характерно абсолютното попечителство от европейците над индианците по един псевдо-феодален начин. Последните трябва да плащат натурална рента, включваща предаване на скъпоценности и физическа работа. По – късно Бурбоните ще модернизират това разделение.

Освен местното население и пристигналите с експедициите испанци, най – често малките синове на благородниците, лишени от наследяване на имота, в Латинска Америка пристигат и други представители на империята. Първоначално е забранено заселването на Америка с други жители на полуострова, освен кастилците. Заселването там е забранено и за другите нации – кралят иска търговията с Новия Свят да остане монополно право само за жителите на Кастилия. Чак през 1596г. със специален указ правото на заселване в Америка придобиват и арагонците, каталонците, наварците и др. Има и заобиколни начини за придобиване правото на гражданство като брак с поданик на кралство Кастилия от най – малко 10 години, както и след провеждане на изпит, вземането на който позволява на чужденци да изпълняват професията, за която са наети, поради недостиг на специалисти. Скоро в колониите се появява аристокрация дори по – богата от тази в Испания. Възниква и взаимна враждебност между двете аристокрации, като конфликтът засяга икономическите интереси и честта на първооткривателите.

Има и една прослойка, която представлява испанци дошли с надеждата за нов живот, по – добър от този на полуострова. Те са необразовани и разчитат най – вече на труда си да постигнат богатство, немислимо за тях в Испания. Малко по малко представителите на острова и местното население се смесват и се получава расата на „меститите“.

Нуждата от здрава и издръжлива работна ръка налага вноса на негри в началото на XVI в. Те присъстват най – вече на карибските острови, особено в крайбрежните зони, където има плантации и се изисква по – евтина работна ръка. Най – масово, обаче, употребата на роби е в Бразилия, където и забраната на търговия с роби става най – късно – през 1888 г. Точно с идването на негрите в Америка се създава „латифундията“, която е много по – близка до манориалния принцип на производство отколкото до пазарния. Наличието на евтина и ефективна работна сила предоставя възможност за уедряване на поземлената собственост и централизация на нейното управление.

Важен за статута на индианците е кралския указ от 20 юни 1500 г., според който се осъжда робството на местното индианско население – индианците получават статута на поданици на кастилската корона. Има няколко опита за специални условия, при които индианците могат да бъдат вземани в робство, но те са отменени по – натам във времето. Както бе споменато по-горе, индианците се считат за свободни васали на короната, но това е значително ограничено от разпределението им в екомиенди. Цели групи индиански семейства начело с техния вожд (касик) са предавани на испански благородник (енкомендеро), който трябва да полага грижи за тяхното благосъстояние и религиозно обучение. В замяна на това той има право да ползва техните услуги за определена работа. Но това всъщност е прикрита форма на експлоатация. Затова и след дълги години спорове енкомендата е отменена през 1542 г. Тя е временно възстановена през 1629 г., но окончателната и отмяна настъпва през 1718 г., потвърдена и през 1720г. и 1721 г.

Принципите на социалната организация в Кастилия са тези, които най – много спомагат за относително бързото създаване на хомогенното многорасово общество в Америка. Особена важност имат семейството и клановите връзки. Обществото е либерално до голяма степен и приема незаконните деца и смесените бракове между различни етнически групи. По – богатите испански семейства пък разделят имота сред наследниците, дори и дъщерите с цел запазване на статута.

След прегледа на по – основните класи от XIX век, нека разясним тяхното място в социалната пирамида. На върха и се намира аристокрацията – но в по – широк смисъл на хора, притежаващи независими и стабилни източници на приходи. След тях се нареждат различните градски прослойки – държавните чиновници (бюрокрацията) и аристократите придобили (купили) благородническа титла.

Другата прослойка са занаятчиите и местните търговци, които са необразовани, но самостоятелно се издигнат от простолюдието. По – едрите търговци са мобилна социална група, което се подразбира от рода на знанията им.

Важно място имат и „креолите“ – наследниците на испанците, които притежават собственост, търгуват и са доста ерудирани. През XIX век креолите са основната част от населението на Латинска Америка. По това време те губят испанското си самочувствие, защото не получават политическо равновесие. Биват отчуждени от властта.

Креолите се сплотяват в една общност, обединени от чувството си за принадлежност към дадена територия. Случването на нова държава се случва чрез свобода. Осъществяването на тази свобода започва с редица въстания. Ето защо креолите играят много съществена роля в революциите за еманципиране.

След това се нареждат индианците, чиито права вече споменах, местните и робите, които са най – долу на пирамидата и нямат право на собственост и никакви права.

Колониалната система на Латинска Америка и всичко случвало се през XVI – XVIII век има пряко отражение върху борбата за еманципация през XIX век. Точно нововъзникналата прослойка на креолите е най – активна във организирането на въстания. Необразоваността на по – голямата част от населението на Латинска Америка е пречка за провеждането на борбата за автономност. Прекратяването на третирането на индианците и най – вече на негрите като роби е една от целите на най – великия революционер на Америка- Симон Боливар. Първоначалните икономически, стопански и социални структури коренно се променят. И най – накрая – отхвърлянето на дългогодишното попечителство на властта на испанската корона е крайна цел на всички въстания и революции.

2. Идеите на Просвещението от Европа към Америка

Течението, което най–пряко довежда до и влияе на борбите за независимост в Европа и Америка е Просвещението. Така се нарича преобладаващото през XVIII в. философско течение в Европа, чиито идеи скоро достигат и до Америка. Средновековните догми вече не са налагани – сега фокусът е върху човека и възможностите му. Той сам си кове съдбата и бъдещето му зависи единствено от него. Просвещението проповядва идеята за естественото право (формулирана от Джон Лок), която гласи, че човек е господар на тялото и мислите си и има неотменни човешки права. Той е този, който избира управниците и „подписва“ своеобразен обществен договор с тях, в който са изредени правата им и хората имат право да свалят от власт управника, който нарушава неприкосновеността на частната собственост, поверена му от народа (било тя физическа или душевна). Друга важна идея свързана с управлението на народа е разделението на властта, спомената от Лок и доразвита от Шарл Монтескьо⁴. Двамата философи за пръв път формулират идеята, че изпълнителната, законодателната и съдебната власти трябва да се контролират една друга и да не се получава така, че една от тях да доминира над другите. Освен фокус върху човека и неговите способности Просвещението набляга и върху важността на математиката, физиката и всички точни науки. Природните явления вече се обясняват по научен начин, а не чрез митове и легенди. Светът става по – рационален и малко по малко се полагаат основите на модерната епоха.

В Америка Просвещението се слива със вече залязващия Ренесанс, което води до „мобилизация“ на културните, икономически и политически ресурси. Кулминацията на Просвещението е Френската революция, чиито идеи пряко влияят на Северна Америка, която още преди революцията се е откъснала от опеката на Обединеното Кралство, докато в Латинска Америка идеята за освобождаване от попечителството на Испания назрява все по – осезаемо. За това помага и отслабването на Испанската Империя и залезът и като първостепенна Европейска сила, причини за което са изтощителните завоевателни кампании във вътрешността на Южна Америка и неефективността на колониалната администрация.

Креолите, дребните и средните земевладелци и зараждащата се интелигенция стават все по – нетърпеливи и искат по – голяма икономическа и политическа свобода. По – високите класи са повлияни от трактата на Хуан Бенито Диас де Гамара, който проповядва идеи за промяна на старите норми и правила. Тези, които разпространяват идеите на Просвещението са най – вече креолите, които през XIX век са вече основна част от населението на Латинска Америка.

Както обяснява Елеонора Пенчева в книгата си „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка /XIX – XX век/“ , креолите са част от интелектуалния елит, който разпространява идеите на Просвещението⁵. Уникалният етнос на креолите изгражда в себе си своеобразно светоусещане, основано на испанската и индианска чувствителност. Първото поколение се считат за испанци, въпреки смесената си кръв. Тогава те наброяват около 200-300 хил. През XIX в. креолите са вече основната част от населението и съставляват 72 % в Уругвай, 69% в

⁴ Джонсън Пол, „История на американския народ“, Издателство „Рива“, София, 2002

⁵ Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, Второ допълнено издание, София, 1998

Чили. Креолите бързо губят испанското си самочувствие, защото не притежават политическото равноправие. Разрешено им е да заемат постове на ниските и средни нива на управлението. Висшите са запазени за чистокръвните испанци.

Така испанската империя сама ускорява края си, защото колкото повече се опитва да ги отчужди от властта, толкова по-големи стават амбициите на креолите да завоеват тази власт. Набиращото постепенно сили национално самосъзнание достига степента на патриотизмът. Чувството за принадлежност към дадена територия, свързано с общото минало и общата съдба на няколко поколения от рода, сплотява креолите в една общност с нови потребности. Страхът на хората за собственото им оцеляване ги изравнява пред деспотизма и терора в колониите. Те търсят ново равенство, не просто между слуги и господари, а между човешки личности.

В онези исторически условия, на границата между старото и новото, между колониалното минало и надеждата за по-добро бъдеще в един модернизиращ се свят, креолският мироглед търси обособяване. Освен това конкуренцията на евтината и качествена селскостопанска продукция от САЩ, Аржентина и Бразилия и все по – малката икономическа зависимост на американските държави от страните - майки подкопават стабилността на Европейските държави – в случая с Латинска Америка – на Испания.

Според С. Хънтингтън и неговата теория , развита в книгата му „Сблъсъкът на цивилизациите“ , възможното бъдещо разделение на света включва и т.нар. латиноамериканска цивилизация. Латинска Америка притежава ясно изразена идентичност, характеризирана с едно историческо отношение и едно икономическо разделение, което я отличава от Запада.

По думите на С. Хънтингтън в труда му „Сблъсъкът на цивилизациите“⁶:

“Латинска Америка обаче има ясно изразена идентичност, която я отличава от запада. Макар и издънка на европейската цивилизация, Латинска Америка поема съвсем различен от Европа и северна Америка път. Тя се характеризира с корпоративна, авторитарна ултура, каквато в Европа е съществувала в много по-малка степен, а в Северна Америка изобщо отсъства. В резултат на Реформацията Европа и Северна Америка съчетават културите на протестантизма и католицизма. В исторически план (макар понастоящем да има тенденция към промяна) Латинска Америка е била само католическа. Латиноамериканската цивилизация интегрира несъществуващи в Европа местни култури, които са били брутално унищожени в Северна Америка и чиято значимост в Мексико, Централна Америка, Перу и Боливия е по-различна, отколкото в Аржентина и Чили. Латиноамериканската политическа еволюция и икономическо развитие рязко се отличават от моделите, преобладаващи в северноатлантическите страни. В субективно отношение самите латиноамериканци са разделени по линия на идентификацията си. Едни заявяват “ние сме част от Запада”. Други възразяват “не, ние имаме собствена уникална култура. Латинска Америка може да се разглежда или като субцивилизация в рамките на западната цивилизация, или като отделна цивилизация, тясно свързана със Запада и вътрешно разединена по въпроса дали принадлежи към Запада, или не. Вторият вариант по-полезен за анализ на международните политически следствия, произтичащи от цивилизациите, включително и на отношенията между Латинска Америка, от една страна, и Северна Америка и Европа, от друга.”(стр.57,гл.1/2)

Недоволството от хегемонията на католическата църква и схоластичните догми пораждат съпротива и желание за промяна от страна на креолите.

Голямо влияние оказват идеите на Волтер за обществен прогрес, трактатите на Хуан Бенито Диас де Гамара, както и на Жан Жак Русо. Все по-силно се утвърждават възможностите за откъсване от испанската политическа система. В различните страни тази възможност се проявява по различен начин.

Например в Мексико тези идеи се развиват много бързо. Те отразяват промените в обществото, правото на човека сам да избира съдбата си, както и започване търсене на корените на формиращата се нация. През 1773 г. в Мексико се открива Висше учебно заведение, по-късно научен център и Кралска академия на изкуствата.

Възможностите за откъсване от испанската политическа система добиват все по-ясни очертания. Подемът на научната и обществена мисъл води до естествена онцентрация на духовните сили и все по-ясно осъзнаване на промените, които се откриват за утвърждаване на новото латиноамериканско национално съзнание.

⁶ Хънтингтън Самюъл, „Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред“, „Обсидиан“, София, 2005

ИЗГРАЖДАНЕ НА НАЦИОНАЛНОТО СЪЗНАНИЕ В ЛАТИНСКА АМЕРИКА

1. Войните за независимост

В края на XVIII век креолите са придобили достатъчно силно национално самосъзнание, изразяващо се в чувство на принадлежност към американския континент и желание за равенство на всички човешки личности. Те искат свобода от подтискащата ги Испания с цел създаване на една лично тяхна, нова държава. Креолите се обединяват с негрите и метисите в нова общност, която доказва силното си желание за независимост чрез избухналото през 1795 г. въстание в град Кобо, Венецуела, чиито цели са отмяна на високите данъци и освобождаване на негрите от робство. Въстанието не постига целта си, но самочувствието на местното население се повдига, както и желанието за независимост.

Индианците водят свое въстание от 1780г. до 1783г. , което се води на териториите на днешно Перу, Боливия и Северна Аржентина предвождано от Тупак Амару II . Тупак Амару II е съпричастен със страданията на местното население и отправя петиция към испанските владетели да подобрят условията в текстилните фабрики, мините и селата. Нищо не се получава по мирен начин и Тупак Амару II вдига въстание, което обаче не е успешно. Той е заловен и измъчван след което тялото му е разсечено на четири части. Въпреки неуспеха, това въстание е много важно, защото е един от първите бунтове срещу испанската власт от два века насам и поставя началото на поредицата от силни личности допринесли в различни степени за еманципацията на Латинска Америка.

Следват още няколко бунта, но най – значимият прераства във Война за независимостта на Мексико, която продължава повече от 10 години – между 1810г. и 1821г. Датата определена за революцията е 8 декември 1810г., а целта и е да се пребори с колониалните порядки и да извоюва по – добри условия за живот. Главната фигура на мексиканското движение за еманципация е Мигел Идалго. Високо образован мексиканец, който проповядва идеята за надигане на местното население и на новите латиноамериканци – метисите и креолите. Плановете му, обаче, са разкрити, и Идалго решава да действа незабавно. На 16 септември 1810г. започва войната за независимостта на Мексико. Работници от Долорес и миньори от Гуанато се обединяват и завземат Закатекас, Сан Луис Потоси и Валадолид, но не успяват с Мексико сити. След още няколко победи се насочват към Тексас , а през март 1811г. ги хващат от засада. Идалго отива на съд, признат е за виновен в предателство и държавна измяна и е екзекутиран на 31 юли 1811г.

След смъртта на Идалго лидерството на войната за независимост на Мексико е поето от Хосе Мария Морелос. Той планира да обкръжи и завземе Мексико сити, както и да прекъсне връзката му с крайбрежните области. През юни 1813г. Морелос организира национален конгрес с представители от всички провинции за да се обсъди бъдещето на Мексико като независима държава. Основните точки на документа подготвен от конгреса са въвеждане на изборително право на мъжете, приемането на католицизма като основна религия, забрана на робството и принудителния труд, край на правителствения монопол и телесните наказания. Въпреки тези успехи шест месеца по – късно колониалните власти си връщат Мексико сити, а през 1815г. Морелос е застигнат от съдбата на Идалго.

От тогава до 1821г. за независимостта от Испания се воюва от различни партизански организации. Испания се противопоставя по всякакъв начин и през 1820г. идеята за независимост е пред колапс. Тогавашният вицецрал Хуан Руиз де Аподака изпраща сили ръководени от креолския офицер Августин де Итурбиде да сразят армията на бунтовниците в Осака. Итурбиде има авторитета на сериозен военен, преследвал Идалго и Морелос с хъс.

През това време Испанският монарх Фердинанд VII подписва либералната испанска конституция през 1812г. Това подтиква консервативните сили на колониите да се надигнат срещу временно либералния режим в Испания. След първоначален сблъсък със силите на революционерите Итурбиде решава да покани лидера на въстаниците на преговори. Той оповестява три принципа или „гаранции“ за независимостта на Мексико от Испания: Мексико трябва да е независима монархия ръководена от консервативен европейски монарх; креолите и местното население ще имат равни права и привилегии; Римската католическа църква ще запази привилегиите и религиозния си монопол. Тези принципи са обнародвани на 24 февруари 1821г. и тогава въстаниците се съюзават със силите на Итурбиде за да подкрепят заедно новото движение за независимост. На 24 август 1821г. представители на испанската корона и Итурбиде подписват Договора от Кордоба. Итурбиде включва в него специална клауза, която

гласи, че Мексиканският конгрес може да назначи креолски монарх, ако никой от европейските крале не приеме мексиканската корона. Всъщност той е монарх за две години, но през 1824 г. е сменен от Феликс Фернандес (Гуадалупе Виктория) – първият президент на Мексико.

2. Симон Боливар – основни идеи

Симон Боливар е един от най-великите борци за освобождение на латиноамериканския континент, извоювал независимостта на Венецуела, Колумбия, Еквадор, Перу, днешни Панама и Боливия. Роден през 1783 г. в Каракас, днешна Венецуела и е от богато семейство, притежаващо медни мини. Родителите му и по – късно той, много държат на образованието и той има няколко възпитатели, включително и Симон Родригес, чиито идеи и метод на обучение силно повлияват на Боливар. След смъртта на родителите си, през 1799г. той отива в Испания да довърши обучението си. През 1802г. се връща за малко във Венецуела, но пак отива във Европа през 1804г., когато е и част от свитата на Наполеон. Във Франция Боливар се запознава със идеите на просвещенските философи и приема много от тях. През 1810г. е пратен на дипломатическа мисия в Англия, а след една година се връща във Венецуела. През това време идеята за революция вече е обхванала латиноамериканския континент и някои от държавите вече водят войни за еманципация.

Много личности в различни части на Америка осъзнават преди Боливар необходимостта от независимост и жертват живота си за нея. Именно баща му и маркиз де Михарес и Мартин Товар са възмутени от „нетърпимото и позорно потисничество“, а Боливар се учи от всички тях. Датите 19 април 1810 г. – установяването на диктаторския режим във Венецуела и 5 юли 1810 г. – обявяването на Венецуела за република, подтикват Боливар към делото на живота му. А именно: независимост, демокрация, свобода за всички народи в Латинска Америка.

Боливар е привърженик на идеята на Лок и Монтескьо за естественото право на народа да избира свободно властта и да може да я отхвърли, когато тя не защитава интересите му. Той проповядва на хората: „Вие ще се подчинявате единствено на вашата свободна воля и на гласа на вашата съвест според написаното в мъдрата Конституция, която ще признаете и пред която ще положите клетва.“ Върховната власт на народа е тази, която трябва да ръководи живота на хората, а не желанията на един единствен човек – диктатора. За Симон Боливар колектива винаги е пред индивида и мнозинството е носителят на властта. Изборите са „главен източник на свободата или робството на един народ“⁷ Правото на глас на всеки един гражданин е изключително важно за Боливар – и това трябва да става честно и обмислено, а не с подкуп или фалшификация. Според него избирателната власт е единствен законен източник на човешката власт.

Боливар е истински, ревностен демократ. Той не подкрепя идеите на абсолютизма, дори и в демокрацията. Смъртен враг е на тиранията и постоянно се зарежда от народните цели и народната воля. При една истинска демокрация ще се вземат предвид различните критерии и изисквания на гражданите, както и критиките им към управниците. Той смята, че „делата на държавните мъже са подложени на цензура от страна на всички граждани“ и не бива управниците да се отказват от службата си заради критика, а да се поучат от нея. Друга страна на демокрацията е гарантиране свободата на вероизповеданията :„Религията е законът на съвестта. В една политическа конституция не трябва да се предписва изповеданието на дадена религия“.

Формата на управление, която допада на Боливар е централизмът. Той вярва, че една разединена власт не би могла да установи здраво и стабилно правителство и затова предпочита концентрирането на властта. Той не одобрява федерацията, защото тази форма на управление въпреки положителните си страни все още не е подходяща за латиноамериканските страни. Не е в подкрепа и на смесената монархия, всъщност „съвършенството на едно управление не се състои в неговата теория, форма или механизъм, а в това, дали е подходящо за естеството и характера на Държавата, за което е създадено“. Една от най – сериозните цели на Боливар е да стабилизира положението в държавите, за да направи това той временно одобрява наследствения сенат или пожизнения президент, но и двете са само преходни форми. Истинското желание на Боливар е латиноамериканските държави да станат републики. Боливар търси такава система, която да осигури равновесие

⁷ Салседо-Бастардо Х. Л., „Боливар - един континент, една съдба“, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 1992

между народа и правителството. Затова и целта на революцията в държавите в Латинска Америка е да „осигури съществуване на републиката, права на гражданите, здрава власт, стабилност на институциите, да даде на народа щастие и свобода, а на правителството – цялата възможна енергия и сила, без скандални трусове”.

Боливар подкрепя справедливото разпределение на богатата и премахването на експлоатацията и енкомиендите. Социалното положение на креолите, особено на метисите и индианците, и най – вече на робите е плачевно. Състоянието на военните също не е добро. Затова и идеята на Хосе Антонио Паес за по – правилно разпределение на земите, подкрепена от Боливар бързо се приема. Всички национални имоти се разпределят между защитниците на родината според военния им чин – от главнокомандващия до войника разликата е 24 хиляди песос. Това е един аграрен закон, който не облагодетелства много хора, но стимулира военните в техните усилия – все пак възнаграждението със земя е обвързано с постиженията им. По този начин по – бедните могат да забогатеят, а едрите земевладелци вече не са монополисти. Осен това Боливар изисква „нито един индианец да не остане без земя”. Всички индианци трябва да получат земя, която да обработват и по този начин да подобрят положението си – ако не го направят земята се преотстъпва на по – добър стопанин. През 1820 г. Боливар изразява идеята, че никой от по висшестоящите – свещеник, служебно лице или някой друг няма право да иска от индианците да работят за него без заплащане, а те имат правото да се оплачат, ако някой нарушава новопридобитите им права.

Боливар се грижи не само за индианците, а и за другата ниска прослойка – робите. Той е за премахване на робството и сегрегацията и мечтае за равенство на расите. През 1816г. той казва ”Във Венецуела няма да има повече роби, освен тези, които пожелаят това. Всички, които предпочитат свободата пред покоя ще вземат оръжие в подкрепа на свещените си права и ще станат граждани”. Общо погледнато, Боливар иска да има равенство на расите и никоя да не се смята за по – висша от друга. Той смята, че е абсурдно един континент, който е по пътя на извоюването на независимост да поддържа робството. През 1824г. той решава, че робите имат право да сменят господаря си като по този начин въпреки, че засега робството не е напълно отменено робите имат по – големи права от преди. За Боливар робството е „рожда на мрака” и „нарушение на всички закони” затова и толкова пламенно се бори срещу него. Когато се приема латиноамериканската Конституция в основата и лежи равноправието на всички граждани. Нито в едно от делата на Боливар няма предрасъдъци от местен, регионален или национален характер.

Боливар много държи на културното пробуждане на латиноамериканския народ. Той решително се обявява за народно образование – по този начин ще се заздравят морала и ще се създаде нова душевност, която да почива върху най – висшите морални принципи на цивилизацията. Той прокламира за образование на младежта, за да може да се създаде една здрава република. Поради потисничеството на Испания много книги са забранени и самото мислене на хората е поставено в рамки и норми.

Според Боливар ключът за духовното прераждане на нацията лежи в получаването на добро образование. Той по всякакъв начин подкрепя откриване на училища от най – различен тип, закрила на литературата и изкуствата, стимулиране на науките, педагогическите идеи, дейността на университетите и развитието на културата. Боливар знае, че ако народът е необразован ще му е много по – трудно да придобие национален облик и самосъзнание. Той смята, че „ здравето на една република зависи от морала, който нейните граждани са придобили в детството си благодарение на образованието”. Той приема системата на Джоузеф Ланкастър за организиране на началното образование – един учител може да обучава до хиляда деца с помощта на по – напредналите си ученици. Това е много подходящо за голям континент с малко подготвени кадри.

Боливар издава повече от четиридесет постановления свързани с образованието. Една от главните идеи, които го ръководят е: „Възпитанието и образованието са най – сигурният залог за общо щастие и най – солидната предпоставка за свободата на народите”. Той дори предлага създаването на две камари – едната да бъде за морала, а другата – за образованието. Боливар държи на това, образованието да бъде безплатно за да може всеки да има достъп до него. Той отрежда подобаващо място и на висшето образование, на университета като център на националната култура и постановява отмяната на закона за „чистотата на кръвта” – т.е. премахва се дискриминацията при приемане на студентите.

3. Панамският конгрес

До началото на XIX век Америка е погълната от метрополията и няма никаква международна стойност за нея. Тя е просто инструмент за изпълняване на интересите на държавата – майка. Движението вътре в самия континент не може да стане без съгласието на кралската власт, а търговията със чужди държави е забранена. Освен това огромните площи съвсем не допринасят за свободното общуване между народите на континента.

Още през 80-те години на XVIII в. венецуелският политически деец Франсиско де Миранда призовава „за независимост и свобода на целия испанско – американски континент“. В началото на XIX в. той е още по – убеден, че тази идея трябва да се реализира като вижда колко си приличат испаноговорящите народи и създава много проекти за държавно устройство, които винаги се отнасят за целия Нов свят. През 1810г. в Каракас апелира за „велико създаване на испано–американска конфедерация“.

За първи път Боливар говори за обединението на Латинска Америка в една статия от 5 септември 1810г. в английския вестник „Морнинг кроникъл“. Там той споменава, че един ден венецуелците ще поканят всички народи да се обединят в конфедерация. Първата стъпка за това е създаването на Колумбия през 1811г., същата година във венецуелската конституция се съдържа призив за обединение на всички държави от Новия свят. Според Боливар предпоставката за това са общите неща между тези държави – произхода, езика, обичаите и религията, и разбира се – общите идеали. В края на краищата това си личи и по факта, че борбите за независимост в латиноамериканските държави се проявяват почти по едно и също време. Целта на Боливар е чрез обединяване в едно цяло да се разрешат локалните проблеми като по този начин се изчисти вътрешния хаос, властта ще укрепне и ще се получи една силна, дори непоклатима конфедерация. По този начин е много вероятно най – сетне съседите от Европа да признаят съществуването и важността на латиноамериканските държави. Боливар вярва, че „ обединяването под ръководството на едно единствено върховно правителство ще ни направи силни и авторитетни за всички“.

Дейността на Боливар в насока към освобождение и след това обединение започва още от 1813 г. На 14 май той повежда неговата *Campana Admirable* за освобождаване на Венецуела. На 23 май влиза в Мерида, а на 9 юни окупира Трохильо. На 15 юни Боливар издава декрета *Decreto de Guerra a Muerte*, а на 6 август Кракас е освободен, и Боливар е обявен за Освободителя (*El Libertador*), създадена е Втората Венецуелска Република. През 1814 г. обаче, републиката отново попада под испанска власт и той се връща в Нова Гранада.

Събрал сили през 1816 г. Боливар се връща във Венецуела с отряда си и завладява Ангостура. Тогава е момента на отменяне на робството и въвеждане на аграрната реформа, което му донася широка подкрепа от масите. В Битката при Боваса през 1819г. Колумбия е освободена, а на 7 септември 1821г. е основана Велика Колумбия – федерация обединяваща Венецуела, Колумбия, Панама и Еквадор, начело с Боливар за президент.

През това време друг велик борец за свобода подкрепя и работи, споделяйки идеите на Симон Боливар – Хосе де Сан Мартин. Докато Боливар засега е концентрирал работата си на север, Сан Мартин се е фокусирал на юг. Роден е в Аржентина и двадесет години е служил в испанската армия, но когато узнава за положението в родината му пристига в Буенос Айрес в началото на 1812г. и посвещава живота си на освобождението на южните държави. През 1813г. в Битката Сан Лоренцо извоюва първа победа във Войната за Независимост на Аржентина. С помощта на Бернардо О'Хигинс освобождава Чили през 1818г., а през 1824г., с помощта на Боливар, след дълга окупация на Лима, освобождава и Перу, а Боливар е признат за президент на Перу. На 6 август 1825г. се създава Република Боливия в чест на Освободителя Боливар. През 1825г. Боливар прави проектоконституция на Боливия, която е силно повлияна от френското просвещение.

Двамата велики освободители – Боливар и Сан Мартин, се срещат в Гуаякил на 26 юли 1822г. Няма как двама борци с една и съща цел, дори и в различни части на Латинска Америка да не се срещнат и да не обсъдят идеите си. Целта на преговорите им е да обединят армиите на Перу и Колумбия, за да може по – бързо да приключи войната с Испания. Сан Мартин споделя пред перуанците :”Имах задоволството да прегърна героя Боливар. Това бе един от най – щастливите дни в живота ми.” Боливар от своя страна изтъква най – важното, за което са се споразумели със Сан Мартин: вечна дружба между двете държави, уреждане на граничните въпроси, създаване на федерация, общи дипломатически действия спрямо Испания и еднакви възгледи по отношение на великата идея за единна Америка. Сан Мартин има желание „всичко да се извършва при наличието на съюз, защото без него не може да има мир и спокойствие“.

На 31 юли 1822г. Гуаякил се присъединява към Колумбия и тя вече има пет големи поддръжници – Венецуела, Нова Гранада, Панама, Кито и Гуаякил. Сан Мартин се оттегля, както е решил предварително.

Както пише С. Хънтингтън в творбата си „Сблъсъкът на цивилизациите“⁸:

“Конфликтите между държави и групи с обща култура могат понякога да бъдат разрешени чрез посредничеството на незаинтересована трета страна, която принадлежи към същата култура, има призната легитимност в рамките на тази култура и следователно може да се ползва с доверието на двете страни при търсене на разрешение, произтичащо от ценностите на съответната култура. При конфликти между групи от различни цивилизации обаче няма незаинтересовани страни. Много трудно е да се намери личност, институция или държава, на която да се доверят и двете страни. Всеки потенциален посредник принадлежи към една от двете въввлечени в конфликт цивилизации или към трета цивилизация с трета култура и с трети интереси, което не вдъхва доверие у нито една от страните в конфликта.”(стр.424,гл.IV/11)

През 1826г. Боливар свиква Панамския конгрес – това е най – сериозната му заслуга за обединяването на държавите от Латинска Америка. Той заявява: „Време е интересите и връзките, които обединяват американските републики, бившите испански колонии да се поставят на солидна основа, която, ако е възможно, да увековечи трайността на правителствата”. Въпреки намесата и пречките създадени от дипломатията на Англия и САЩ, конгресът си поставя за цел да служи като координационен център за съгласуване на обща американска политика по отношение на чужбина и да бъде организъм за разбирателство и помирение между латиноамериканските държави. Боливар иска да превърне този орган в постоянен, с представители само на латиноамериканските държави, който да се събира периодично и да създаде единен план за тяхната политика.

Както обяснява и Елеонора Пенчева в труда си „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка /XIX – XX век“⁹:

„Конгресът трябва да узакони усилията за обединението на младите национални държави и да бъде опора в борбата срещу развитите европейски държави и САЩ, в отстояването на суверенитета. В навечерието на конгреса Симон Боливар пише: “Ако успее, Конгресът, Лигата, която учстниците ще създадат, ще може да противостои на Свещения съюз”. Историята обаче отрежда друга съдба на обединителната идея.

Срещу многогодишните усилия на Боливар застава умелата дипломатия на Англия и САЩ – държави, натрупали много опит, защитавайки своите интереси. Като използват вътрешните противоречия между съратници и съмишленици, представителите на англосаксонските държави не позволяват на хората на Симон Боливар да учасват пълноценно в конгреса. Вместо да се окаже бастион на решимостта в отстояване на независимостта, обаче Конгресът се превръща в обикновена сбирка на революционния елит. На 15 юли 1826г. на Панамския конгрес се подписва Договор за вечен съюз и конфедерация, открит за присъединяването и на други страни. Той обаче не се ратифицира от парламентите и практически остава без стойност. Обединителната идея се оказва изпреварила времето и възможностите на политическите умове на континента.

Разочарованието на Симон Боливар е огромно. Той остава сам и неразбран в прекомерните си амбиции да тласне развитието на континента далече напред. Почти две столетия след неговата смърт, латиноамериканските държави продължават да правят опити за обединение, в името на по-доброто бъдеще и за отстояване на независимото си развитие, но резултатите продължават да се разминават с очакванията.

Историческото значение на Панамския конгрес обаче е неоспоримо. Той е първия опит за създаване на система за колективна сигурност в защита на мира, независимостта и суверенитета. Това са нови принципи в развитието на международните отношения. Те отразяват морала на създателите на латиноамериканската дипломатия. Късогледството на масите, често е причина да не могат да се оценят гениалните личности, способни да виждат в бъдещето. Минават поколения, докато историята “отвори” очите на

⁸ Хънтингтън Самюъл, „Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред“, „Обсидиан“, София, 2005

⁹ Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, „Лик“, Второ допълнено издание, София, 1998

мнозинството, за да разбере своите пророци. Съдбата на Симон Боливар доказва това.

Когато се търсят корените на дълготрайната зависимост на латиноамериканските държави, трябва да се отчитат и обективните обстоятелства, породени от тежкото колониално владичество. Икономическата основа за политическо сътрудничество се оказва слаба. Правителствата на младите държави трудно могат да предвидят бъдещото си развитие като независими държави. Нестабилното положение в обществата и хаосът настъпил след революциите провалят и най-смелите решения. Зрелостта на нациите не е достатъчна, за да осъзнаят и подкрепят обединителната идея. Мощна е съпротивата на едрите земевладелци, защото обединителната идея застрашава цялостта на богатствата им, а в условията на разпокъсаност и нестабилност, интересите се бранят по-трудно. Младите републики са силно уязвими от развитите индустриални държави. Поради това следващата т.н. Андска конфедерация, целяща да състави друг общоконтинентален съюз, не се осъществява.

В противовес на тази експанзионистична политика на Съединените щати, младите републики се опитват да наложат и друг модел на поведение в международните отношения.

Идеята на Симон Боливар за устройство на новата държава на морални и етични принципи е особено интригуваща. Тя се ражда под прякото влияние на френските енциклопедисти, но в началото на XIX в. това е логично. Много политици от Латинска Америка виждат в морала и образованието основна, градяща сила на общественото развитие.“(стр. 39, гл.1/2)

Въпреки, че конгресът не успява да постигне всичките си цели той представлява нов феномен в международната политика – опит за създаване на система за колективна сигурност в защита на мира, независимостта и суверенитета. За съжаление младите републики засега не са достатъчно стабилни за да осъзнаят и подкрепят идеята за обединение.

През 1826г. Венецуела отново е нестабилна. Боливар има желание да приложи във Велика Колумбия идеите от боливийската конституция, но претърпява неуспех. Боливар предприема един от последните си опити за стабилизиране на положението–през 1828г. се обявява за диктатор като временна мярка за спасяване на републиката и запазване на авторитета си, което обаче увеличава недоволството срещу него. През септември 1828г. има опит за покушение срещу Боливар и въпреки, че не е наранен Боливар се чувства предаден. В Нова Гранада, Еквадор и Венецуела има все повече бунтове и той е принуден да подаде оставка на 27 април 1830 г. Оттегля се на Карибските острови, а на 17 декември умира от туберкулоза.

Смъртта на Боливар поставя дългото начало на извоюването на независимостта на латиноамериканските държави. И все пак по негово време повечето от тях са обявени за републики и са в търсене на независимостта си, а след смъртта му има периоди на възход и падение, стабилност и народно недоволство. През 30-те години на XIX в. Велика Колумбия се разпада и основната причина за това е, че времето за единство не е настъпило. Първо трябва да се стабилизират нещата във всяка една държава и чак след това да се мисли за цялостно обединение. След като са провъзгласени републиките идва времето на процъфтяването на диктатурите – и това е най – лошата страна на независимостта. Латиноамериканските държави са откъснати от Испанската опека, но си създават не по – малка зависимост вътре във всяка една държава. Явно народът още не е със достатъчно голямо национално самочувствие и самосъзнание, явно все още хората са подвластни на влияние на един единствен човек, било то за зло или добро.

И все пак словата на Боливар са вечни и важат за всяка една държава поела по пътя на еманципацията, за всеки един борец за освобождение. За Боливар родната земя е всичко и затова на нея трябва да се дадат любов и посвещение. Думите му за родината са истинни, красиви и вечни:¹⁰

„Там ние дишаме с пълни гърди, узнаваме какво е живота, чувстваме, вълнуваме се, обичаме; там откриваме светлината на познанието, магията на творческата мисъл и интелекта”. Симон Боливар поставя родината в култ и през целия си живот се бори за правото на хората да живеят щастливо в нея.

¹⁰ Салседо-Бастардо Х. Л., “Боливар - един континент, една съдба”, УИ “Св. Кл. Охридски”, София, 1992

УТВЪРЖДАВАНЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ СТРУКТУРИ В ЛАТИНСКА АМЕРИКА

1. Общество и местна власт

С развитието на обществата в Латинска Америка, започва процес на трансформация на различни култури, характери и мирогледи. Тези различни специфики създават нова идентификация, а именно латиноамериканската цивилизация.

Както вече споменахме, тази цивилизация възприема идеите на Просвещението, които променят отношението ѝ към света, короната и Испания, подтикват я към Освобождение. Прогреса трябва да се състои в унифицирания социален живот, който е необходимо да се трансформира в общество от граждани и тогава да започне демокрацията. Личности като Симон Боливар, Хосе де Сан Мартин, Мариано Морено и др. дръзват да убедят останалите в необходимостта от промяна. Всички държави преживяват едно специфично управление, при което съдбата на нацията се определя от достойнствата или капризите на една личност – „каудильо”. Каудилизмът е дълбоко вкоренен в старите иберийски структури по време на дългогодишното му съществуване, изглежда конюнктурен и типичен както за XIX, така и за XX век.

„Каудильо” е собственик на хасиенда, притежаващ политическа власт. Първоначално има регионален характер и обикновено е федералист, но също така може да бъде обединител в мащабите на една цяла страна.

Героите от революциите издигат идеята за свободните „граждани”, които ще градят републиките. Военните лидери използват всичко за да се докопат до властта. Процъфтяват диктатурите. Случва се правителствата понякога да се сменят на всеки месец. Масите не се ориентират в политическите борби. Свободата се оказва химера. Съдбата на бедните икономики на младите републики, се решава не от техните правителства, а от тези на Ню Йорк, Париж или Лондон, поради обвързаността им с чуждите капитали.

Латиноамериканското самосъзнание е своеобразно и вярва във всяко обещание за промяна, то не се вписва в европейските модели. Народът проявява различни черти на незавършеност, разноразност, циклична статичност.

Според споменатата творба на Елеонора Пенчева, историята на Латинска Америка доказва, че революционността на масите може да бъде твърде кратка, а периодът на съзерцание на действителността, твърде дълъг. Народът е склонен да проявява консервативно поведение, а управляващите от своя страна, да се крият от либерални лозунги, за да спечелят покровството на селяните.

Всяка политическа система се нуждае от време, за своето утвърждаване, изграждане на бюрокрация. Президентите обаче си присвояват правото да „заменят” всички функции на политическата система. Този процес продължава и през XX век.

В Латинска Америка съществува тясна връзка в политическата и икономическата система. Тя се изразява в две нива: местно и национално. Важно е да се отбележи, че местната власт е много по-силна от националната власт. Това е така, защото става въпрос за огромни територии, които е трудно да се управляват на национално равнище. Затова всяка територия си има собствена власт и закони, и начело стои губернатор. Може да се случи, че когато се съберат губернаторите на отделните територии, взимат главните решения, които по-късно президентът само трябва да одобри. Губернаторите са тези, които определят икономическото състояние на различните части от провинциите, защото държат в ръцете си огромна власт. Това е така, тъй като изпълняват желанията на Великите сили и съответно са под тяхната протекция. По този начин ясно могат да се очертаят връзките между политическите и икономическите интереси в региона.

Както много точно уточнява Елеонора Пенчева в книгата си „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка /XIX-XX век“¹¹:

„На тази база, либералите и консерваторите постепенно трансформират идеите си във федералистки, като настояват за обособяването на провинциите, със своя политика и на центристи (или унитарни), които да се управляват от големите центрове. Постепенно федералистите, отстоявайки твърдо позициите, създават благоприятна

¹¹ Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, „Лик“, Второ допълнено издание, София, 1998

обстановка за развитие и утвърждаване на местния каудилизъм, който става характерен белег в развитието на младите, утвърждаващи своя национализъм държави.“ (стр.23,гл.I/1)

В съставянето на политическата власт в Латинска Америка през XIX век влизат хора от „отбраното общество“. Наемните селскостопански работници, бродягите и пеоните, не могат да участват свободно в политическата система. В този период техният вот е манипулиран и често използван за утвърждаване интересите на каудилъо. Понякога конституциите регламентират финансовото състояние на правоимащите. Например в Уругвай да стане една личност депутат, трябва да притежава собственост, която да надхвърля 4 хил.песос, а за депутат – 10 хиляди.

Ако се приеме, че нацията е „най-устойчивото и най-динамичното единство на територия, на етнически свързани индивиди, на икономика, култура, обособена държавност, самосъзнание, собствени специфични и универсални социални структури и традиции“, то тогава болшинството латиноамерикански държави през първата половина на XX век все още не завършват този процес.

Национализмът и патриотизмът променят поведението на индивидите, преодоляват материалните различия и правят големите крачки в развитието на историята. Този процес се наблюдава по време на освободителните революции. Духовната сила трябва да се поддържа, в противен случай предаността на индивида към националната държава изчезва.

Деформациите в следвоенното развитие на местните стопанства са следствие и на все още съществуващите полуфеодални форми на експлоатация в селското стопанство. В Бразилия през 60-те години почти 80% от селяните нямат земя. В ръцете на латифундите са съсредоточени 62,2% от националните обработваеми страни. В Колумбия безработните селяни са около 90%. Горедолу е подобно положението в Парагвай, Салвадор, Перу. Преобладаващата част от селското население работи под аренда. В държавите, където преобладава селското население, техните интереси не се представляват от никого.

За разглеждането на земеделската история на Латинска Америка от количествена гледна точка, е необходимо умение за осъществяване на анализи с два вида променливи величини. Първата се отнася до поземления режим, или по-скоро полезната повърхност на собствеността,но тя е в тясна връзка с други структури: видовете стопанства и тяхното техническо равнище (животновъдство, хранителни култури или култури за износ), пазарите, демографията, социалната стратификация, семейните структури, манталитета на собствениците и други. Втората величина се отнася до промените в икономическата конюнктура. Това са приходите от земята или по-точно нейното производство, съотнесено към цените и производителността.

Въпреки трудностите при количественото измерване в някои селски иберийско-американски общества, този вид конюнктурни анализи е по-лесен за осъществяване.

Или цитирайки Франсоа Шевалие и книгата му „История на Латинска Америка“¹²:

„Едрата собственост оцелява, приспособява се или се утвърждава, каквато и да е конюнктурата, и често е съчетана с „минифундизъм“, т.е. съвсем дребна собственост, доставчик на евтина работна ръка.“ (стр.86, гл.III/1)

2. Латифундни структури

Днес несъмнено в по-малка степен, отколкото преди, из целия южноамерикански континент индивидуалната или колективната несигурност пред бъдещето все още може да бележи съдбата на отделния човек, от малкия до големия – разбира се, на простолюдието и то по-болезнено, но също така и на по-заможните слоеве.

В миналото, индивидите са се обединявали в семейни кланове и общности, за да оцелеят в трудните времена и враждебната среда, където човекът живее под заплахата от многобройни врагове или просто от глада. В други случаи те са се поставяли под зарилата на господар, ставайки негови верни поддръжници и „храненици“ (криадос).

По този начин през XIX и XX век в Латинска Америка са се появили многообразни структури, произхождащи от колонизацията, наречени „латифундни структури“. С течение на времето латифундиите приемат много различни форми, както например асиендите и

¹² Шевалие Франсоа, „История на Латинска Америка“, Издателство „Кама“, София, 2002

фазендите , естансиите за рогат добитък без огради или големи имения за селектирано животновъдство.

В началото на XIX век асиендите и големите стопанства са характерни с вътрешната си социална организация. От една страна тя се основава на властта на един бял господар или администратор, и от друга, на полукрепостничеството на пеони или работници с коренен произход.

Асиендите притежават и магазини, където работниците пазаруват на кредит. Обикновено цените там са фиксирани от администратора. В страните от Централна и Южна Америка, производителите задлъжняват поради лихви и липса на кредити и така се оказват в същата ситуация като пеоните. Те са длъжни да работят за сметка на заемодатели, на които дават основна част от производителността си.

Както отбелязва Франсоа Шевалие в книгата си „История на Латинска Америка¹³“, участва на миньорите или търговците е зависела от изчерпването на някоя сребърна жила, от корабкрушение или пирати в океана, от края на някой от онези цикли на просперитет, които са типични за зависимата икономика. Затова, когато не са изпращали колчетата си в Севиля, силните на деня са търсели понякога скромната, но сигурна рента от асиендите, ориентирани към местния пазар.

Някои асиенди с патриархален или сеньориален дух притежават двойствен характер, „полуфеодални“ и „полукапиталистически“. Несигурността на полетата, както и трудностите, дори парализата на комуникации изиграват своята роля след независимостта. При основаването си, стопанствата, са били истински предприятия, например , в големите мини изискват значителни количества товарни животни, кожи , лой и храни.

Все още има големи стопанства от два различни вида – традиционни или рутинни и стопанствата на „предприемачите“.

В Латинска Америка едрата собственост като цяло устоява на времето и конюнктурата и доказва, че не представлява само икономическо явление, а има своите дълбоки корени в социалните структури и менталитета.

За няколко десетилетия редът е възстановен, обикновено от хора със здрава ръка. Благодарение на новите нужди на държавата от суровини на места се натрупват цели състояния. Но дори когато става дума за стабилен износ, от последната година на XIX век тези стопанства, насочени към нови метрополии, се сблъскват с нов елемент на нестабилност – понякога резките колебания на цените на промишлените метали, вълната, памука, каучука, захарта, кафето, какаото и по-малко на петрола. Ситуацията не се е променила много оттогава, като към това се прибавя и инфлацията. Единствените, които заедно със старата полусамозадоволяваща се асиенда остават отчасти незасегнати от тази нестабилност са някои по-уравновесени икономики и Южният конус на континента, Южна Бразилия, най-вече Аржентина, благодарение на „хоризонтална експанзия“ върху девствените земи на пампасите.

Развитието на обществата в Латинска Америка през първата половина на XIX век показва, че управление на поданиците „отгоре“, без пряко и активно народно участие е широка практика. При ниското ниво на политическо съзнание, липса на управленчески опит и образование, и традиционната покорност на народа, неговата съдба се оказва в най-голяма степен зависима от личните качества на каудильо, от неговите интереси и амбиции. Механизмите, които водят до властта са винаги еднакви – анархия, преврат, опора във войската, еднолична диктатура.

Каудилизмът и касикизмът са дълбоко вкоренени в старите иберийски структури по време на дългогодишното им съществуване, те изглеждат конюнктурни и типични също и за XIX, и за XX век. Тези всемогъщи личности, всяка на своето равнище, непрекъснато са завладявали националното, регионалното и местното управление.

Вождовете каудильо и касиците принадлежат към конюнктурата, доколкото са характерни за епохата, започнала с Наполеоновото нахлуване на Иберийския полуостров и с войните за независимост в Латинска Америка.

Ако първоначално каудильо има регионален характер и обикновено е федералист, то впоследствие той може също така да бъде обединител в мащабите на една цяла страна. Такъв е Паес за откъснатата от Велика Колумбия Венецуела.

Трябва да се наблегне върху силата на личните връзки и роднинските взаимоотношения в стария иберийски свят: групите от роднини в средиземноморския „род“; клиентелистките кръгове от „идалго“, поддържани от влиятелни хора, които раздават подаръци, съгласно традиция от испанското Средновековие; роднините „храненици“ или криадос дължат подкрепа и

¹³ пак там

вярност на сенъора в замяна на протекции и облаги. Укрепването на кралската власт през XV век ограничавя ролята на клиентелистките кръгове. В Америка те възвръщат позициите си на огромната територия на една трудно контролируема империя, но цялата си първоначална сила възобновяват най-вече по време на войните за независимост и последвалите размирни времена.

Хората, към които ще се обърне касикът или каудилъо, ще бъдат техните роднини, тъй като в испаноговорящия свят, кръвните връзки са най-простите, най-здравите, най-сигурните. От силния водач роднините очакват постове, облаги или просто всекидневния хляб. Оттук и семейните кланове, които обграждат или придружават влиятелните, богатите, успешно реализирания в политиката човек, късметлията "тореро" или, в бедните страни, просто онзи, който има сигурен доход.

Към кръвните връзки в иберийския свят се добавят и тези между "компадрес" и кумовете. Тези *compadrazgos* пораждаат взаимни задължения за помощ и съдействие, било между равнопоставени, било от висшестоящи към нисшестоящи. В тези части на континента в делото са включени както родителите, така и децата на кумовете. Тази обвързаност продължава да бъде силна навсякъде, дори в безразлични или враждебни спрямо религията среди, каквато е мексиканската политическа класа.

И не на последно място трябва да се посочат традиционните или модерни връзки, които се създават чрез едно братство или от общи провинциални корени.

За да може обаче клиентелистките кръгове да останат действащи, водачът който иска да се задържи на власт, трябва да може да изхранва роднините, доверениците, войниците и клиентите, които го подкрепят.

Затова е време да се спомене поземления собственик, който е временен господар на асиенда. Понякога той има военни титли или местна и дори национална власт, ако са взел участие заедно със своите пеони и клиенти във войните за независимост на подходящата страна. В рамките на континента сред поземлените собственици също има голямо разнообразие: от местния потентат, който все още се счита за сенъор, до господаря, на когото се признава патриархална власт и се целува ръка в знак на преданост.

Важно е да отбележим и съществуването на друга фигура с ключово значение, а именно диктаторът позитивист. Това са личности, често със скромни или неясни произходи, почти винаги се присъединяват към лагера на либералите, противопоставяйки се на испанците, а скоро и на креолите. В рамките на политическата класа трябва да се отбележат също и множествата масонни ложи, към които принадлежат повечето нови господари.

В по-голямата си част, тези каудилъо са наистина практични хора, носители на прогрес в икономическата сфера. Те под всякаква форма привличат чуждестранни капитали, за да модернизират страните си.

В така наречените „леви“ среди водачите каудилъо на „Редата и Прогреса“, непрекъснато са упрекувани, че повече или по-малко са предали страната на могъщи и чуждестранни и най-вече северноамерикански интереси. Големите компании, които произвеждат или продават полезни изкопаеми, петрол, банани, захар или др. са показали предпочитанията си към правителствата на реда.

В крайна сметка каудилъо или касик са агенти или съучастници на могъщи чуждестранни интереси в замяна на финансови изгоди и политическа подкрепа.

Както пише Елеонора Пенчева в книгата си „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка /XIX-XX век“¹⁴:

„Неравномерното развитие пречи за нормалното възпроизводство и натрупване на капитали. Понякога финансовата нужда е толкова голяма, че правителствата са принудени да предадат в концесии националните си богатства. В резултат на външни приоритети националните икономики развиват само онези клонове, от които имат полза чуждите монополи.“

Развитието на обществата в Латинска Америка предлага интересен материал за размисъл върху възможностите да се изгради политическата система в условия на нарастващ диктат на чужди държави. Защото въпреки провъзгласените свободи и „добросъседската“ помощ на САЩ младите републики не успяват да се превърнат в стабилни и суверенни.

Силната икономическа обвързаност на тези страни през първите десетилетия на XX век ги прави все по-зависими от капиталите, които трябва да получат за да се развиват. Бившите колонии започват да се превръщат в зависими държави.

¹⁴ Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, „Лик“, Второ допълнено издание, София, 1998

Тук е мястото да вмъкнем и думите на Елеонора Пенчева¹⁵, че все по-тясната икономическа обвързаност с развитите европейски държави и САЩ намалява възможностите за самоуправление в младите републики. Съгласието на Чили за максимална разработка на селитрените и находища от Германия и в резултат на това, повишаването на доходите в този отрасъл, не отменя факта, че страната се превръща в английска фактория. Историческото развитие на държавите в латиноамериканския континент разкрива важни специфики в процеса на утвърждаването на националните държави.

Макар че по конституция всички латиноамерикански държави са провъзгласени за републики, действието на новите институции в болшинството от тях е съвсем условно. Чуждите компании рано или късно се намесват и префасонират по свое виждане политическия модел на „неудобната“ власт. В резултат на тази намеса политическите системи дълго време се оказват неспособни да играят съществена роля за утвърждаване на републиките.

ТЕОРИЯ НА КОМПЛЕКСНАТА ЗАВИСИМОСТ В ЛАТИНСКА АМЕРИКА

1. Агро-експортен модел – основи на зависимостта

Както вече установихме в предходната глава, в Латинска Америка съществува тясна връзка между икономическата и политическата власт. Това води до резултат в икономиката, наречен Агро – експортен модел.

Агро – експортния модел представлява износ на природни богатства и внос на готови продукти. Той е и един от най-добрите примери за съответствие на интересите между местната и международната власт.

Излизането на латиноамериканските общества на международната сцена и първите сблъсъци с интересите на европейските страни и САЩ, водят до осъзнаването на една действителност, различна от света на идеите.

Въпреки известния подем в развитието си, като цяло, страните от континента са включени много слабо в световното капиталистическо стопанство. В условията на формална политическа самостоятелност, икономиките им се развиват едностранно и са насочени към износ, вместо към възпроизводство. Макар и страните да притежават огромни залежи от разнообразни природни богатства дори в най-развитите от тях не се създават разнообразни промишлени отрасли, които да формират комплекс на самостоятелна икономика. На това естествено развитие се поставя чуждия капитал.

Силната икономическа обвързаност на латиноамериканските страни през първите десетилетия на ХХ век постепенно ги прави все по-зависими от капиталите, които трябва да получат за да се развиват. Чуждите компании, които ги финансират, обаче, рано или късно когато преценят, че са нарушени техните “жизнени интереси” се намесват и префасонират по свое виждане политическия модел на “неудобната” власт.

Развитието на независимите латиноамерикански държави показва, че те постепенно губят автономията си и стават все по-зависими както от чужди капитали, така и от чужда воля. Вътрешните противоречия се използват от чуждите монополи за да защитят една или друга групировка в страната и да получат съответни права над националните богатства. Слабостта на местните правителства прави още по-лесна външната намеса.

Местните властелини в Латинска Америка в желанието да имат по-голяма власт и да запазят политическото си влияние в обществото продават ресурсите на страната на Великите сили. Решени на всичко, местните лидери отстояват позициите на чуждите страни и по този начин си осигуряват власт, добри финансови придобивки и протекция “отгоре”.

Ето защо Агро – експортния модел не е само икономически модел, а е модел в две концепции : икономически и политически. “Продаваш” страната си, за да си осигуриш сигурно място в нея.

¹⁵ пак там

Както отбелязва Елеонора Пенчева в книгата си “Шансовете на демокрацията в Латинска Америка /XIX – XX век”¹⁶:

“Господстваща роля в икономическата структура на селото играят латифундистите. В началото на века те са около 0,02% от активното население и владеят над 80% от земята на континента. Износът на селскостопанската продукция също е в ръцете на чужди фирми от Англия, Франция, Германия и САЩ. Те си оспорват правото на все по-големи пазари и получаване на безпрепятствен контрол над националните природни богатства.” (стр.69, гл.II/1)

2. Ревизионизъм на комплексната зависимост

Базирайки се на агро – експортния модел, който съществува и до днес, и на разделението на света на бедни и богати страни, учените Кардозо и Фалето създават една теория, наречена Теория на комплексната зависимост¹⁷, на която ще бъде акцентирано по – долу.

За да обясним разделението бедни – богати, ще използваме думите на С. Хънтингтън, който много точно ни показва, че в зависимост от това по какъв начин са дефинирана картината на свят, съставен от две части, би могла до известна степен да съответства на реалността. Най-разпространеното разделение, появяващо се под различни имена, е между богати (модерни/развити) и бедни (традиционни, слаборазвити или развиващи се) страни¹⁸. В историческо отношение на това икономическо разделение отговаря културното разделение между Запад и Изток, при което ударението пада в по-малка степен върху различията в икономическото благосъстояние и в по-голяма степен върху различията в базисната философия, основните ценности и начина на живот. Всяка от тези картини съдържа елементи на реалност, но същевременно страда и от съществени ограничения. Богатите модерни държави имат общи характеристики, които ги отличават от бедните изостанали страни, които също имат своите общи характеристики. Различията в богатството могат да доведат до конфликти между обществата, но опитът показва, че това се случва най-вече, когато богатите и по-мощни общества се опитват да покорят и да колонизират бедните и по-традиционни общества. Западът прави това в продължение на четиристотин години, а след това някои от колониите се вдигат на бунт и повеждат освободителни войни срещу колониалните сили, които изглеждат вече загубили охота да властват над тях. В днешния свят деколонизирането е вече осъществено, а войните за независимост са заменени от конфликти между освободените народи.

От една по-обща перспектива конфликтите между богати и бедни са малко вероятни, тъй като, ако изключим някои специфични обстоятелства, в бедните страни не съществуват политическо единство, икономическа сила и военният потенциал, които биха им позволили да се съпротивляват на богатите страни. Икономическото развитие в Латинска Америка развива простата дихотомия на имащи и нямащи. Богатите страни могат да водят търговски войни помежду си; бедните страни могат да водят опустошителни войни една с друга, но представата за международна класова война между бедния Юг и богатия Север е почти толкова далеч от реалността, колкото и единният щастлив хармоничен свят.

Тези богати и мощни страни, в които е съсредоточен голяма част от световния потенциал и които “определят” правилата са наречени от Кардозо и Фалето – Център. Като в Центъра влизат САЩ и някои европейски страни, като Великобритания, Франция, Германия.

Бедните страни, нямащите, тези, които дълго време са били под робство и са зависими от “силните”, държавите от Третия свят, са наречени – Периферия. Латинска Америка е основна част от Периферията.

Както споменахме по-горе, Латиноамериканския континент е много богат на природни ресурси. За съжаление, обаче, те не се използват първокласно, защото Латинска Америка, като цяло не притежава необходимата инфраструктура за тяхната експлоатация. Индустрията е много слабо развита. Тя изнася своите природни богатства към страните от Центъра, които пък

¹⁶ пак там

¹⁷ Cardoso F.H., Faletto E., „Dependence and Development in Latin America“, Fondo de Cultura Economica, Mexico, 1992

¹⁸ Хънтингтън Самюъл, „Сблъсъкът на цивилизацията и преобразуването на световния ред“, „Обсидиан“, София, 2005

имат силно развити икономика и индустрия, но нямат необходимите ресурси. В действителност износът е съсредоточен върху няколко първоначални продукта, а много често и само върху един. Страните не определят цената на продукцията си, което правят няколко едри търговци и в миналото са могли да бъдат силно задлъжнели. На основата на тези виждания е прецизирана и изработена истинска теория на зависимостта. Модерният капитализъм на големите сили оказва разрушителен ефект при навлизането си в традиционните икономики и е фактор и причина за недостатъчното развитие на тези страни. Те са съдържани в низшата си категория на доставчици на суровини и работна ръка.

Страните от Центъра определят сами цените на износните стоки, т.е. Периферията взима толкова, колкото и бъде дадено и съответно по-късно купува на толкова, на колкото и бъде продадено. Получава се така, тъй като държавите от Третия свят имат големи дългове и нямат право на избор.

Както отбелязва Франсоа Шевалие, развиващите се страни често са жертва на резките промени в експортните цени на техните суровини¹⁹. Правото на по-силния е налага и в надпреварата към неолиберална ефективност, към която се ориентират толкова страни в края на XX век. И най-вече през 80-те години външната задлъжнялост в латинска Америка нараства неимоверно, като през 1990г. надхвърля 500 милиарда долара, половината от които дължи само Бразилия. Трудно е да се повярва, че е възможно пълното изплащане на подобни суми. Целта на банковите заеми от богатите страни е била индустриален и икономически подем, но в действителност се стига до още по-голяма зависимост на латиноамериканските страни.

Някои латиноамерикански държави са се родили с външен дълг, който тегне над живота им и върху отношенията им с Великите сили. От началото на 80-те години на XX век обаче този стар проблем има ново развитие, с непознати досега измерения. Всъщност драмата с дълга изважда на бял свят едновременно две неща: от една страна – крехкостта и кризата на латиноамериканските икономики, а от друга – изчерпването на един модел, който благодарение на дълговете просъществува дълго. Внасянето на външни капитали позволява да се продължава този модел, но в същото време увеличава по очевидни причини зависимостта от чуждите страни.

Дълговете на развиващите се страни през 1986г. са около 1014 милиарда долара, от които 500 милиарда долара са дълговете на Латинска Америка; повече от 460 милиарда долара са дълговете само на Аржентина, Бразилия и Мексико. Това означава, че субконтинентът е най-засегнатата от този проблем част на света до такава степен, че напоследък обслужването на външния дълг е превърнало Латинска Америка в чист износител на капитали. Оттук се поражда едно изпълнено с трудности положение. От 1978 до 1988 г. този дълг се увеличава от 31% до 50% от brutния вътрешен продукт на Латинска Америка, а обслужването му вече е достигнало средно 40% от износа на продукти и услуги.

Парадоксално, но това е избраният тип на развитие, който е засилил външната зависимост, както показва фактът, че колкото повече се индустриализира една страна, толкова повече тя задлъжнява. Това огромно задлъжняване произтича от крайните финансови облекчения, предложени след рязкото повишаване на цените на петрола през 1973 г. Оттогава до 1980 г. размерът на дълга се увеличава с 30% годишно, а структурата му се променя и става основно от банков произход. Банките често дават заеми с висока възвръщаемост, без да ги е грижа за общия икономически контекст, на страни, които приспособяват икономиките си към финансовото охолство чрез увеличаване на внасяните съставни части. Изтичането на капитали също си казва думата, защото богатите в латиноамериканските страни са алчни за сигурни влогове в силни валути и така капиталите се движат навън и навътре, като с времето предизвикват обедняването на страните длъжници. Така че част от тези дългове не е послужила за производствени инвестиции, което се дължи на корупция, некомпетентност или бюрокрация.

Така например, чистите приходи на капитали са 40 милиарда долара, а разходите – 38 милиарда долара, или излишък от 2 милиарда долара; през 1983 г. приходите са 5 милиарда долара, а разходите – 35 милиарда долара, или дефицит в размер на 30 милиарда долара. Така че се налага, в един континент, който зависи много от външната си търговия, да се намали силно вносът, обществените разходи и възможностите за инвестиции и модернизирани, да се орежат всички социални програми на тези все още бедни страни, имайки предвид опасността от нестабилност, която всичко това може да предизвика.

¹⁹ Шевалие Франсоа, „История на Латинска Америка“, Издателство „Кама“, София, 2002

Целта на Великите сили е бедните държави да не изчистват дълговете си, по този начин те ще са винаги зависими и манипулируеми. Колкото задължнялостта е по-голяма, толкова по-добре за Центъра.

В "История на Латинска Америка" Франсоа Шевалие обяснява²⁰:

"Зависимостта е съвсем реална действителност за страните от Третия свят. Но в по-общ план тя изглежда преходна. Тя включва също и благоприятен пренос на технологии и капитали, които например са в основата на очевидния напредък на редица азиатски страни. Следователно народите от третия свят са призовани да вземат в ръце съдбата си, която не е свързана със структурно или постоянно неизгодно положение. Богатите страни трябва да извървят дълъг път, преди да осъзнаят напълно добре разбраните си интереси, съвпадащи с необходимостта или задължението да помагат на народите в по-неизгодно положение в Америка. Може би предложението на САЩ за създаване на общ континентален пазар – срещу който се борят синдикатите – свидетелства за известно усилие в тази посока."(стр. 142, гл.III/3)

Досега разглеждахме Теорията на комплексната зависимост, която съществува и до днес, само от страната на бедните и зависими държави. Важно е обаче да се обърне внимание и на богатите, но също зависими държави. Великите сили имат нужда от страни като Латинска Америка, заради техните богатства. Ако богатите на природни ресурси страни спрат да изнасят към заможните страни, то тогава и богатите ще станат бедни.

Получава се така че Центъра е зависим от Периферията, точно толкова колкото и Периферията е зависима от Центъра. Едното не може да съществува без другото.

Професор С. Хънтингтън съветва в своята книга "Сблъсъкът на цивилизациите"²¹:

"В името на съхраняването на западната цивилизация в условията на намаляващото западно могъщество, в интерес на Съединените щати и на европейските страни е да поощряват "позападняването" на Латинска Америка и доколкото е възможно тесните връзки между страните от Латинска Америка и Запада." (стр. 453, гл.VI/12)

Според С. Хънтингтън Център и Периферия ще изчезнат. Ще има други групи цивилизации и една от водещите ще бъде Латинска Америка. Той мисли, че това е напълно възможно, тъй като Латинска Америка има голяма територия, много природни богатства и не е гъсто населена. А след време по твърдение на въпроса държавите от Центъра ще бъдат твърде населени и ще търсят места като Латинска Америка, където още има място за заселване.

СВЕТОВНИТЕ КОНФЛИКТИ И ПОЛИТИКАТА НА ЛАТИНСКА АМЕРИКА

1. Историческото наследство през XX век

Не бихме могли да направим един коректен анализ на спецификите на латиноамериканската държава, ако не погледнем и на оказаното влияние на Втората Световна война. Тя представлява сама по себе си огромен интерес от изследователска гледна точка, както за нейните предпоставки, причини, повод, развитие и завършек, така и за самата етимология. Наричана е Великата отечествена война (Русия), Войната на съпротива (Китай), или Войната на сумрака от самия Уинстън Чърчил. Американският президент Рузвелт я нарича своевременен Излишната война, а в повечето алманаси и енциклопедии тя носи име, доста актуално и днес – Войната срещу агресията. А някои я назовават като Втората Световна война още преди да е започнала.

²⁰ пак там

²¹ Хънтингтън Самюъл, „Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред“, „Обсидиан“, София, 2005

Гореспоменатото уточнение е интересно, поради факта че в различните имена прозират различните интереси, а това е най-важния проводник за избухването на конфликта. По-скоро ще бъде отразено влиянието, което глобалния конфликт оказва върху цял един континент, стремящ се да остане неутрален. Всъщност самото название на войната – „световна“ и понятието „неутралитет“ се изключват взаимно. Историята познава редица примери за запазили неутралитет държави, които имат значителна роля за хода и развитието на войната. Могат да се споменат само някои еднозначни примера като Швеция, латиноамериканските държави, чиито „неутралитет“, спомага съответно за победите или неуспехите на воюващите страни.

Латинска Америка, въпреки отдалечеността си от основния театър на военните действия, предизвиква интерес като евентуален съюзник. Но все пак не всички участници имат изгода, а и възможност да привлекат южноамериканските държави. До края на 1940 г. Франция е извадена от политическата сцена, а Великобритания води кръвопроливната „Битка за Англия“ за нейното оцеляване. СССР подписва договор с Третия Райх за „вечно приятелство“ през 1939 г., а намесата му в Латинска Америка по-скоро се забелязва около и след края на войната.

Преди 1941 г. САЩ не участва директно във военните сблъсъци, но реално погледнато има най-голям интерес да привлече своят „южен съсед“. Наричана от някои изследователи „задния двор на Щатите“²², Латинска Америка поне до края на ХХ век е била една от основните дипломатически, икономически, политически и социални цели на САЩ. Това се предполага от геополитическото положение на двата континента. На север се създава една огромна държава (четвърта по големина в света), чиито граници остават незастаршени през цялата и история. От друга страна един от регионите, източник на директна заплаха за териториалния суверинитет на САЩ е Южна Америка. Политическото развитие на последната през ХІХ век, отрежда коренно различен модел, резултат от който е създаването на множество слаби държави, без единна концепция за развитие, без единна икономика, често враждуващи помежду си. Така Латинска Америка става подвластна на чуждо влияние, а Вашингтон е една от най-заинтересованите страни.

От страните присъединили се към Оста Рим-Берлин-Токио, най-заинтересована, но и най-способна да се превърне в проводник на влияние, е Германия. Япония прави стратегическата грешка да воюва срещу първите по-големина и население държави в света, а този факт въпреки огромното и техническо превъзходство предварително я обрича на неуспех. Войната срещу Китай и СССР не позволява на Япония да се обърне директно към Латинска Америка, въпреки териториалната си близост. След неуспешната атака на Пърл Харбър (гръбнака на американския флот- самолетоносачите остават невредими) Япония до известна степен предопределя изхода и на цялата война, а намесата в Латинска Америка се ограничава до функционирането на шпионските мрежи.

Италия има много емигранти в Латинска Америка, а корпоративния начин на политика е пример за доста южноамерикански столици. Напред с това, водещо е и общото латинско самосъзнание и силната позиция на Католицизма. Но Италия не притежава мощна икономическа власт, която да я утвърди като световен лидер, а италианските военни печелят единствените си победи срещу армията от ХІХ век на Абисиния.

Германия показва уникална за периода между двете световни войни експанзия на световно равнище. Още повече като основен подбудител на войната и най-заинтересован от нейния изход, Третия райх е един от главните участници в латиноамериканската действителност.

Така лесно може да се направи извода за водещите външнополитически фактори в Латинска Америка по време на Втората Световна война. Интересно е как САЩ и Германия налагат своето присъствие, процес започнал още в края на ХІХ век, но изключително активен през първата половина на ХХ век.

В тази връзка е разгледана ситуацията в южноамериканския континент като цяло съответно преди и след началото на конфликта. Главното внимание е насочено към политиката на основните държави: Мексико, Бразилия и Аржентина. Поместени са и интересни факти от военно-историческа гледна точка, така и от сферата на любопитното като въпроса за „нацисткото злато“. Темата е обобщена чрез представянето на последиците за латиноамериканските държави, които обновяват своите икономики и така се нареждат сред победителите във Втората Световна война с укрепнало финансово състояние и с минимални човешки загуби.

²² Kennedy Paul, „The Rise and Fall of the Great Powers“, Tribune, New York, 1998

2. Латинска Америка и “Великите сили”

За да се подкрепи горното разсъждение е нужно да се разгледа икономическата ситуация на континента. Именно тя, през първата половина на XX век, поради специфичния си начин на развитие предполага нахлуването на чужди фирми и капитали от САЩ, Великобритания, Франция и Германия. Така още преди избухването на войната и започналата надпревара за привличане на съюзници, Великите сили трайно са се настанили в Латинска Америка.

През първата половина на XX век икономиката на страните в Южна Америка е насочена основно към износ. Като преобладаващ дял заемат нефта, златото, среброто, скъпоценните камъни и боксита (Аржентина, Бразилия, Колумбия, Мексико и т.н.). Собствена преработвателна промишленост почти не съществува. Малко са металургичните и химически предприятия на континента като тези в Аржентина, Чили, Бразилия и Мексико. Селското стопанство е монокултурно, свързано предимно с износ на кафе, какао и банани.

Като естествено продължение на доктрината “Монро” (1823 г.) се налага политиката на “голямата тояга”²³ оповестена през 1904 г. от Теодор Рузвелт. Така САЩ предприема настъпление, най-вече в района на Карибския басейн, като поставят младите държави в зависимост от чуждестранен капитал, било то чрез политическа, финансова или военна намеса. Наред с това, поради своето положение САЩ не приемат присъствието на европейските страни в Латинска Америка.

От друга страна съперничеството между Великобритания и САЩ води дори до военни действия, които обаче се водят на територията на Южна Америка и от южноамериканци. Това е войната между Боливия и Парагвай за контрол над богатия на нефт район Гран Чако; Боливия губи територия и население, а и двете държави увеличават външния си дълг към САЩ.

Борбата за надмощие между двете англо-говорящи държави се води и за експлоатацията на колумбийските предприятия за злато, сребро и платина. Вашингтон използва стремежа на Панама да се отдели от Колумбия, а последвалите събития са добре известни на историята. В зоната на Панамския канал са изселени коренните жители, като на тяхно място идват американски граждани, има собствена американска преса и губернатор. Куба получава своята независимост още на 20 май 1902 г., но според т.н. “поправка на Плат” САЩ получават под аренда територии за морски бази в Гуантанамо на изток и в Баия Онда на запад.

За периода 1944 г. – 1954 г. в Гватемала нараства социалното напрежение, избухват открити бунтове, често се сменят управниците на върха, като всичко това завършва с американската интервенция от 1954 г.

Венецуела представлява и днес основен икономически интерес, заради притежанието на около 10% от световния запас от нефт. Американските компании установяват контрол над петролното производство и определят износа му (94% от целият венецуелски износ).

Още самият император Вилхелм II покровителства имиграцията към Латинска Америка. В Чили, Перу, Аржентина се създават немски колонии, които основават и подкрепят разрастването на немски фирми. Делът на немски капитали постепенно достига и надминава английския. За да охранява нарастващите си капитали Германия създава план за изграждането на флот, способен да се противопостави на американския. Но основния дял на “инвазията” се пада на образованието, голяма част от интелигенцията на Чили, Аржентина, Перу се изпраща в Германия, където получава подходящо образование. Първата Световна война завършва с краха на Германия, а нейните позиции в Латинска Америка, особено във военните среди са заети от САЩ.

През 20-те години немските концерни бързо възстановяват предишните си позиции, а немските колонии стават естествени проводници на национал-социализма. Така през 20-те години на Германия издига претенциите си за покровителство над Чили (където обработва находищата от селитра), Аржентина, Парагвай и Уругвай. Перу скъсва връзките си с Германия още от Първата Световна война, което открива пътя на американските капитали. През 40-те години на века 80% от перуанския износ на нефт се осъществява чрез “International Petroleum” на Рокфелер.

В Чили правителството на Алесандри (1932-1938) разрешава съществуването на пронацистки организации, като особено внимание се обръща на пропагандата. Аржентина става координационен център на нацистите в Южна Америка. В Мексико, Еквадор и Уругвай се

²³ Malkasian Mark, Davidson Louise, “In the Shadow of the Cold War: The Caribbean and Central America in U.S. Foreign Policy”, Center for Foreign Policy Development, Providence, 1991

създават национал-социалистически партии. Особено изявено е немското финансово влияние в Монтевидео.

След завършването на Втората световна война, САЩ затвърждават икономическата си хегемония и с директна намеса. Някои изследователи на събитията тълкуват процеса като "военна окупация". Такова твърдение, подхранвано от негативното отношение към САЩ е най-малкото неоправдано. Вашингтон е в пълното си право да защити своите интереси, още повече че основен процент от американската икономика е съсредоточен в Южна Америка.

От тази гледна точка би било лекомислено президентът и неговата администрация да останат безучастни в бурно развиващите се процеси. Още повече нестабилното вътрешнополитическо състояние на държавите в Латинска Америка, социалното напрежение и развитата шпионска мрежа са повече от заплаха за американските интереси. Това което дава дума на американските критици е конкретната политика на Белия дом, която въпреки че защитава американските позиции, чрез своята на моменти недалновидна дипломатическа подготвка рисува картината на една "агресия и военна окупация".

През декември 1939 г. в Лима се провежда специална конференция за утвърждаването на латиноамериканската солидарност, а по-рано Държавният департамент на САЩ предлага да се проведе съвещание на външните министри по въпросите на сигурността в Южна Америка. Така на 22 септември с. г. се открива Панамската конференция. Тя се провежда при закрити врати, а основно се дискутира изолацията на Германия от вътрешния латиноамерикански пазар. Държавите изразяват съгласието си за неутралитет, но към конкретни стъпки срещу Германия не се стига. Аржентина, Уругвай и Чили поддържат искане за право на търговия с всички воюващи като така не искат да късат връзките си с Германия. Благодарение на гъвкавата си политика САЩ успяват да наложат своите искания, а зоната на Карибския басейн се патрулира от американски кораби.

Започва дегерманизацията на южноамериканските авиолинии. САЩ сключват договори с 14 латиноамерикански държави за износ на кафе, като последните се задължават за 3 години да не търгуват с други страни освен със САЩ. Възникват спорове с Чили и Аржентина, които настояват да продължат износа за Япония, Великобритания и СССР. Така САЩ са принудени да купуват 5 пъти по-евтино от световните цени. До 40-те години на века Германия и Италия водят успешни преговори с Аржентина и Бразилия за закупуването на немски и италиански кораби. Вашингтон заплашва, че ако тези съдове не се конфискуват, Бразилия ще бъде лишена от нефт и въглища.

Така в началото на войната единствено Чили и Аржентина продължават открито да заявяват нежеланието си да се сблизят със САЩ. Режимите в Централна Америка, Карибите, Бразилия и Мексико са привърженици или се контролират от Вашингтон, а в орбитата на САЩ са въвлечени Парагвай, Уругвай, Еквадор и Перу. Пренасочването на външнополитическия курс на латиноамериканските държави се утвърждава и на панамейската конференция в Рио де Жанейро през 1943 г. Страните се задължават да обявят война на Оста и дават съгласие за прелитането на американски самолети и войници през териториите им.

3. Три основни примера на латиноамериканска политика

А) Мексико

В края на 30-те години на 20-ти век, президентът Лазаро Карденас декларира мексиканския неутралитет, но дори преди президентската кампания от 1940 г. избухва стаяването напрежение между про-фашистки и про-комунистически групи. В тази връзка САЩ предлага както явна, така и скрита помощ за правителството, а опитвайки се да излезе от икономическата криза, през 1938 г. Карденас национализира мексиканската петролна промишленост. Мексиканският посланик приема предложението, при условие че петролните магнати са компенсирани и така започва нова ера в развитието на отношенията между Мексико и САЩ. Така въпреки че Германия и Япония закупуват известно количество петрол през 1939 г. това не става практика. След избора на Авила Камачо за президент, магнатите са компенсирани и мексиканският петрол се насочва към американския пазар. Според някои изследователи Мексиканските петролни суровини съставляват 40% от американската военновременна индустрия.

По-късно външната политика на Карденас за създаването на т.н. Латиноамерикански търговски блок насочен срещу САЩ е изоставена. Решени са много основни противоречия, включително въпроса за мексиканските граждани постъпили в американската армия, а Мексико обновява въоръжените си сили благодарение на програмата “заем-наем”.

След като през 1943 г. става ясно че Япония вече не е заплаха за Мексико, отношенията със САЩ се обтягат. Радикални политици в столицата пропагандират, че скоро САЩ ще установят цялостен контрол върху икономиката, докато във Вашингтон започват да търсят цената на американската помощ за правителството. Въпреки че Мексико преустановява всякакви отношения с Оста след атаката на Пърл Харбър, немските и испански предложения не спират, а италианското малцинство също оказва натиск.

От друга страна усилената пропаганда в САЩ, Великобритания и Франция обръща общественото мнение. Изправени пред заплаха от превръщане в поле на военни действия (хипотетичен американски десант след евентуална инвазия на Германия или Япония), мексиканското правителство допуска американски агенти на своя територия.

Б) Бразилия

Втората Световна война променя облика на Бразилия. Изградени са модерни пристанища, летища от Белем до Рио де Жанейро, подобрена инфраструктура, железопътни линии, стимулирано производство, земеделие, минно дело и развиващия се отрасъл на стоманата. Благодарение на съществуващия военен режим, бразилската икономика е обвързана с американската военна машина.

След режима и военния колапс по време на Революцията от 1930 г., федералното правителство на Жетулио Варгас реорганизира армията. В тази връзка, през 1933-1934 г. е създадена първата модерна служба за военно разузнаване. Резултатите са повече от интересни, а в архивите на Министерството на Външните работи (AHMRE), могат да се прочетат изводи, като съществуването на “реципрочно и постоянно недоверие, което не позволява продължително разбирателство... Бразилия като съюзник може да бъде въввлечена в световен конфликт или да стане арена на военни действия...”. От същият източник е и информацията за характеризирането на основните участници във войната: “японците: най-опасни, защото са систематични и методични, целеустремени и насочени...; немците: едни от виновниците за Първата Световна война, водени от расистки дух и научно-милитаристична философия...; северноамериканците: няма директна заплаха, но съществува американска експанзия посредством икономически и финансови механизми, която засяга японския интерес...; италианците: по-малко опасни, но не и безопасни...”²⁴

Според архивите в случай на война, единствената защита за Бразилия е превантивната. Основна задача е контролираането на имиграцията, като не се позволи концентрирането на големи групи от чужденци, отклоняването на директна помощ от чужди правителства, забраната на външни “колонизиращи” компании, задължителното преподаване и използване на португалският език и т.н. Нито една държава от Южна Америка не би могла да се противопостави на по-масивна агресия, като единственото решение е алианс на по-големите държави, обединяване на военната индустрия и континенталната система за комуникация, които поради историческите противоречия изглеждат трудно осъществими. В тази връзка помощта от САЩ е повече от необходима, а бразилската позиция е, че ако избухне подобна на “Великата война” от 1914-1918 г., държавата ще бъде естествен съюзник на Антантата, особено ако Аржентина и САЩ направят същото. Набляга се и на невъзможността за противопоставяне на Аржентина.

Целият този анализ показва, че поне от 1934 г. Бразилия започва да премерва опасностите, които се натрупват на световната сцена с цел най-добре да предпази своя суверенитет. Изводът е, че бразилските лидери разчитат най-вече на собствените си възможности, а при евентуален конфликт САЩ е основен и логичен обект на външна политика.

Наред с това трябва да се отбележи и вътрешния фактор – бразилската революция от 1930 г. изтласква “олигархичния” начин на управление наложило се от края на 90-те години на XIX век, но опасността за завръщане на старата система остава, а с това се налага създаването на силна федерална армия. През месец ноември 1937 г. се извършва вътрешен преврат, а конституцията от 1934 г. е суспендирана, положено е началото на диктатурата на т.н. Нова Държава, просъществувала до октомври 1945 г.

²⁴ Abbot George, “US policy towards the Carriibbean and Central America”, Royal Institute of International Affairs, 1984

Въпреки хладното отношение, преговорите през следващите две години водят все пак до установяването на американски морски и въздушни бази. Съгласно споразумението от 1940 г., правителството на Варгас приема, при евентуална немска агресия, да предостави всички ресурси на американците. Същевременно продължават немските доставки на оръжие за Бразилия, целенасочено пропускани от Лондон. Междувременно Варгас сключва тайно споразумение със САЩ, Мексико се включва във войната, през юни немските войски доминират в СССР. Във военните среди се организира план за отстраняването на Варгас и про-американската му политика, който е навременно неутрализиран. Все пак основния повод Бразилия да влезе във войната, са ожесточените атаки на 10-те немски подводници, които потопяват през месец август както военни кораби, така и кораб с пилигрими до Сао Паоло. Като резултат от многобройните анти-нацистки демонстрации и общественото мнение, на 22 август 1942 г. правителството обявява декларация за война срещу силите на Оста. Така се дава логичното обяснение на започналото обвързване на Бразилия със САЩ и откъсването от Европа.

Втората Световна война се отразява благоприятно на бразилската икономика. Положителният търговски баланс води до натрупването на твърда валута за пръв път след "Голямата депресия". Чуждият капитал управлява автомобилните поточни линии, електрическите компании, вноса на въглища и петрол, мелничарската промишленост, циментовото производство, телеграфните комуникации, медиите и т.н. Бразилия е единственият източник на безценните за военната индустрия кварцови кристали, а също така и на руда, каучук, хром, манган, никел, боксит; богатите на торий пясъци за използвани в проучването на атомната енергия. Все пак икономическият бум е ограничен в южно-централните части на държавата, с най-големи последствия за градове като Рио де Жанейро и Сао Паоло. Само две десетилетия по-рано производството е съсредоточено само в текстилната и хранително-вкусовата промишленост, а към края на 1945 г. има над 70 000 малки и средни предприятия, които освен в това перо, заемат дял от тежката, химическата и фармацевтичната индустрия. Основното производително население е съсредоточено в селските райони и се занимава със земеделие и животновъдство. С пост-военната индустриализация се увеличава миграцията към градовете и Бразилия се превръща във високо-урбанизирана държава, всичко това благодарение на световния конфликт.

В) Аржентина

През 1943 г. военен преврат сваля правителството на Кастийо, което е заместено от хунтата на ген. Педро Рамирез. Харизматичният млад полковник Хуан Доминго Перон поема Министерството на труда и благоустройството и с помощта на полковник Мерканте, който контролира провинция Буенос Айрес, Перон печели подкрепата на работническата класа, особено чрез т.н. Генерална Конфедерация на Труда, превръщайки я в негова политическа основа.

Основната част от населението на Аржентина е с италиански и испански произход. Затова и след т.н. Голяма депресия от 1929–1930 г. и колапса на американската и британска икономика, военните и обикновените хора се обръщат към Италия и Германия като модел за развитие. През 1944 г. при ген. Еделмиро Фарел, Перон е вече вицепрезидент и министър на войната. Нарастващото му влияние кара заплашените от този факт да организират преврат в началото на октомври 1945 г. Но с подкрепата на синдикалните лидери в Буенос Айрес и полк. Мерканте се организират множество улични демонстрации, които водят до победата на перонисткия фланг.

След края на войната Перон предлага програма за автономна индустриализация, включително национализация на такива пера, владени от чуждия капитал. През 1946 г. Хуан Перон става президент на Аржентина. Той традиционно е описван като лидера на т.н. "дескамисадос" (исп. "тези без ризи") т.е. работниците. Неговата политическа доктрина се опира на социалната справедливост и т.н. трета позиция – срещу "олигарсите, комунистите и империалистите".

Тази позиция установява ключови елементи в социалния, икономически и политически модел на Аржентина. Сред най-явните постижения на перонизма са базисни социални права, като легализирането на 8 часов работен ден, право на отпуска и синдикатите. Заслуга за популярността на Перон има и съпругата му Ева Дуарте, която не пропуска момент да го подкрепи по емоционален и драматичен начин публично. Тя се заема и с благоустройството на държавата, отваряйки нови училища, болници, библиотеки, приюти, социални домове и т.н. под

юрисдикцията на нейната Фондация за социална помощ. По тази линия, дотогавашното политика на дарения се заменя с държавна помощ. Евита Перон се застъпва широко и за правата на жените, има заслуга и за получаването на жените на право на глас по-късно.

Случайно или не, но след смъртта на Евита през 1952 г. властта на Перон започва да губи почва. Великобритания и САЩ отново заявяват своя икономически интерес към Аржентина, а независимата икономиката на последната не може да издържи новите пазарни тенденции. Така през 1955 г. Перон първо е отлъчен от Църквата и папа Пий XII, а по-късно през заплахата от преврат, се оттегля и заминава за Испания. Започва ожесточена критика към Перон и Ева, свързана с личният им живот, като едно от многобройните обвинения е в сътрудничество с нацистите. Осемнадесет години по-късно, той е посрещнат от 2 милиона аржентинци на летище Есейса.

Според редица изследователи Хуан Перон не е бил неприятелски настроен към Третия Райх. Интересна информация предоставя "CEANA"-Комисия за проучване на нацистката дейност в Аржентина.²⁵ След повече от три години разследвания, комисията оправдава аржентинското правителство, обвинявано многократно по медиите за осигуряването на укритие на много военнопръстълници и присвояването на съкровища от жертвите на войната.

На 11 ноември 1999 г. CEANA излиза с предварителни заключения след едно изчерпателно проучване. Воден от аржентинския министър на Външните работи Гидо ди Тела, екип от международни учени се заема с нелеката задача да определи истината за размаха на нацисткото влияние и златото проникнали на континента от немските подводници. Комисията, наблюдавана от израелски представители, има пълен достъп до националните архиви на Аржентина, САЩ, Великобритания, Швейцария, Германия, Италия, Франция, Белгия и Португалия.

Един от изводите е, че всъщност много малък брой нацисти и техни привърженици са пребивавали в Аржентина, а икономическата политика водена от генерала е била национално ориентирана. Относно златото, CEANA заключава, че "нацистко злато никога не е влизало в Аржентина физически и че трансакциите в Аржентинската Централна Банка са най-вече маргинални". Не съществуват и доказателства за участието на Перон и приближените му в тази връзка.

Не трябва да се забравя факта, че много немци след 1945 г. и разрухата на Третия Райх емигрират в Аржентина. Латиноамериканската държава има вековна католическа традиция, където Църквата дава убежище на всеки, който има нужда и търси изгнаничество. От друга страна САЩ и Великобритания имат интерес към дискредитиране на личността на Хуан Перон, който съумява да откъсне Аржентина от традиционната икономическа зависимост от чуждите пазари и основно гореспоменатите две държави.

От другата страна стоят противниците на Хуан Перон, които разкриват недотам лицеприятни подробности от живота му. Като се изключат редицата обвинения в сферата на любопитното, един от най-често посочваните примери в тази връзка е посрещането на Перон в Аржентина при завръщането му след 17 години. Много скоро след слизането на Перон от самолета започват демонстрации на привържениците на левицата сред 2-та милиона посрещачи, посрещнати от стрелба. Така през 1973 г. на летище Есейса броят на убитите и ранени надхвърля 100, а Перон си спечелва славата на превърнал се в един от лидерите на следвоенния елит от Европа и през следващите години обкръжението на Перон поставя основите на т.н. "Аржентински антикомунистически алианс", действащ не и без подкрепата на ЦРУ.

Критиците на Хуан Перон обръщат поглед и към миналото му. През 1946 г. Перон става президент и до 1955 г. изгражда една корпоративна държава, привличайки богати инвеститори и чужди капитали. От друга страна той е обвиняван в укриването на много европейски дейци и най-вече учени, като в замяна получава огромни приходи свързани с нацисткото богатство, които му помагат да се задържи на власт.

След завръщането на Перон 1973 г. (въпреки че има данни за тайна визита през 1971 г.), президентът на Аржентина подава оставка и на последвалите избори през октомври 1973 г. Хуан и Изабел Перон поемат президентския и вицепрезидентския пост в Аржентина. Но държавния глава е вече на 78 годишна възраст, страдащ от ред заболявания, а неговата съпруга е напълно подвластна на военните сили. Така последните се превръщат във фактически управник на страната, като дори и техните способности не могат да спасят Хуан Перон, който умира на 30 юни 1974 г.

²⁵ Haggard Stephen, Kaufman Robert, "Reforming the State", Cambridge University State, 1995

Това са двете основни теории за дейността на Хуан Доминго Перон, всяка от които има своите основания, доказателства и недостатъци. Трябва да се подчертае, че двукото тълкуване е характерно за всяка една "харизматична" личност, каквато безспорно е Перон. Още повече всичко това се случва на латиноамериканска почва, където много често емоциите взимат връх над мисълта и безпристрасността. А Втората Световна война като фон и главен източник за последвалите събития достатъчен стимул за да се разгледа развитието на Аржентина в лицето на най-популярния и лидер.

4. Последниците за латиноамериканското развитие

След капитулациите на Германия и Япония през 1945 г. приключва най-масовия, пагубен и унищожителен военен конфликт в световната история. Последниците от Втората Световна война като всеки сблъсък нанасят най-много загуби за икономиката. Настрани от огромната промяна в политическата ситуация и обществения ред в цивилизования свят, това което прави впечатление е крахът на финансовите системи и националните производства.

Над страните загубили във войната е наложен пълен контрол, а Съюзниците управляват икономиките на Германия, Италия и Япония. От страните победителки САЩ има най-голяма възможност и капацитет да се възстанови, надминавайки довоенното си ниво на развитие. Конкретен пример за това са два еднозначни примера. САЩ са способни да отделят значителни финанси за възстановяването на Европа, намерило израз в т.н. план Маршал. От друга страна американското военновремено производство както и завръщането на стотиците хиляди мъже от фронта създава особено положение в страната. САЩ достигат до свръхпроизводство, спестяванията на гражданите се увеличават многократно, а в страната се появява нуждата за осигуряване на работа на демобилизираните. Така се поставя началото на икономическата мощ на САЩ от втората половина на XX век.

На фона на разорената Европа, преобразуващия се СССР, победената Япония и икономически силните САЩ, Латинска Америка заема особено място в следвоенния свят. Кратката история на политическа независимост, социалните противоречия и доминирането на чуждия капитал не позволяват създаването на една силна латиноамериканска държава, която може да отстоява своите интереси, разчитайки само на свои сили. Факт е, че докато Европа е опустошавана от враждуващите армии, а САЩ е принудена да увеличи темповете на военното си производство, Латинска Америка преживява своеобразен период на разцвет, само заради износа си на суровини. Армията е обновенена и модернизирена, в икономиката са наляти свежи капитали основно чрез износ на повече от изгодни цени, броят на населението се увеличава, а с това и състоянието на инфраструктурата.

Латинска Америка излиза от Втората Световна война с минимални загуби и значително благосъстояние, но историческото развитие доказва че страните не се оказват способни да използват изхода максимално в своя полза. Така южноамериканските държави влизат в пояса на т.н. Трети свят или "развиващи се държави", който остава валиден и до днес. Скоро след приключването на военните действия, чуждия капитал, който по правило владее южноамериканските държави отново настъпва към националните икономики. САЩ отново имат водеща позиция, но финансите няма да бъдат толкова тясно обвързани с политическата идеология, а в Южноамериканския континент ще се изредят поредица от опити за революции, военни преврати и еднолични режими.

Въпреки натрупаното благосъстояние, обикновения гражданин няма да може да се възползва от него, а напротив и днес региона остава един от най-бедните в света. Песимистичните заключения са затвърдени и от самите латиноамериканци и то в лицето на най-видните им представители като Кардосо и Фалето, за които вече споменахме. Последните защитават Теорията на комплексната зависимост и ролята на Латинска Америка. Едва 60 години след края на Втората Световна война и 10 след края на другата - Студената война, Латинска Америка има реален шанс да излезе от шаблонно поставяните и рамки по пътя на самостоятелно, стабилно и пълноценно развитие.

ПОЛИТИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ В НОВОСЪЗДАДЕНИТЕ ДЪРЖАВИ В ЛАТИНСКА АМЕРИКА

1. Влияние в развитието на латиноамериканското общество в началото на XX век

След освобождението на Латинска Америка възниква идеята за превръщане на континента във "велико братство на народите"²⁶. Републиканските идеи застават в основата на новите варианти за обществено устройство. Една по една държавите извоюват своята независимост. Сключват се договори между отделните страни и това полага основата на международна континентална организация, наричана "Съюз" или "Конфедерация", без да се нарушава националния суверенитет и конституционните норми на отделните държави. Още в началото на XX век Съединените щати веднага се намесват и налагат убеждението, че новият континент трябва да се развива под тяхното крило. Усилията да отблъснат атаките на западните държави и САЩ, и усилията при осъществяването на обединителната идея доказват, че в трудните години на отстояване суверенното право на младите държави, "великата федерация на младите държави", отхвърлили испанското господство" действително става грижа на прогресивната мисъл на целия континент, превръща се в колективна идея на поколението, посветило се на Освобождението.

Икономическата и финансовата некомпетентност, обаче, се оказват губелни за всяка демокрация. Налага се необходимостта от единство и централизъм в континентален мащаб. Както обяснява Елеонора Пенчева в книгата си "Шансовете на демокрацията в латинска Америка"²⁷:

"Когато се търсят корените на дълготрайната зависимост на латиноамериканските държави, трябва да се отчитат и обективните обстоятелства, породени от тяхното колониално владичество. Икономическата основа за политическо сътрудничество за оказва слаба. Правителствата на младите държави трудно могат да предвидят бъдещото си развитие като независими държави. Нестабилното положение в обществата и хаосът настъпил след революциите провалят и най-смелите решения. Зрелостта на нациите не е достатъчна, за да осъзнаят и подкрепят обединителната идея. Мощна е съпротивата на едрите земевладелци, защото обединителната идея, застрашава цялостта на богатствата им, а в условията на разпокъсаност и нестабилност, интересите се бранят по-лесно. Младите републики са силно уязвими от развитите индустриални държави. Поради това и следващата, т.н. Андска конфедерация целяща да състави друг общо-континентален съюз не се осъществява." (стр. 72, гл.II/1)

В противовес на тази експанзионистична политика на Съединените щати, младите републики се опитват да наложат и друг модел на поведение в международните отношения.

Влиянието на САЩ и европейските държави върху държавите от Латинска Америка, излезли току що от сянката на испанската империя и в които националното чувство едва започва да се развива, има изключително травмиращ ефект. За разлика от европейските нации, които се оформят без външна намеса, процесът на утвърждаване на нациите в Латинска Америка се забавя от постоянната намеса на Великите сили в икономиката и дори в политиката на държавите от континента.

Политическият национализъм на младите републики в началото на XX век все още не е изминал пътя на пълното си утвърждаване. Каудилистките системи на властване през XIX век изиграват своята отрицателна роля за деформиране на националното чувство, като израз на осъзнаване и развитие на човешките възможности и интереси. Творческата енергия и потенциал на всеки индивид имат нуждата да се развиват в една държава, която го подкрепя и защитава. Тогава поданиците от своя страна са готови да защитават "своята" държава.

Провалите се либерални проекти за развитие и катастрофалното жизнено равнище на нациите след революциите обаче не спомагат за по-нататъшната трансформация на нациите в самостоятелни политически обединения. Нравствените ценности, които са свързани със социалното и културното положение на хората губят своето значение в напразните опити за самоутвърждаване на държавата. Мизерното съществуване на по-голямата част от народа не вдъхновява патриотични чувства.

²⁶ Шоноу Пиер, „История на Латинска Америка“, Издателство „Кама“, София, 2002

²⁷ Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, „Лик“, Второ допълнено издание, София, 1998

Както обяснява Елеонора Пенчева в книгата си „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка /XIX-XX век“²⁸:

„Изграждането на новите икономически структури в латиноамериканските общества е сложен процес. Двете основни политически направления – либерално и консервативно се утвърждават в жестоко противоборство. Либералната идея се оказва трудно защитима при липсата на собствен опит в управленческата сфера, недостатъчна подкрепа, трудна ориентация на масите в политическите игри. Масовото съзнание лесно възприема идеите и на утопичния социализъм, но не се оказва готово да защити републиканските идеи. За утвърждаването на националността и свободата е нужна сила. За да компенсират слабостта си, идеолозите на Латинска Америка се опитват да реализират идеята за континентално обединение на младите републики. Въпреки неуспеха на Панамския конгрес, направен е първия опит за създаване на система за колективна сигурност в защита на мира и независимостта. Това са нови принципи в развитието на международните отношения. За първи път в историята на Латинска Америка Симон Боливар поставя морала, нравствеността и образованието като условия за правилното функциониране на управленския апарат.“ (стр. 63, гл. I/3)

2. Консервативни и либерални интереси

Още в края на XIX век и началото на XX век, обществата в Латинска Америка се развиват много специфично през този период на колосални промени и опити да се смени една форма на управление с друга. Много е трудно да се укрепи националния суверенитет. Правителството не се съобразява с желанията на народа, а с желанията на силните. Президентът се обкръжава със свои хора, което означава, че правителството е заинтересовано да изпълнява волята на онези, които истински го подкрепят, т.е. САЩ.

Желанията на народа и възможност да реализира печалби за себе си и държавата са игнорирани за няколко десетилетия. Често до властта стигат случайни хора, получили тази възможност поради участието си в освободителната антиколониална борба и героизма в битката срещу Испания. Общественото мнение обаче не оценява необходимостта от управленски опит. Всеки генерал, ако пожелае да застане начело на държавата, има шанс за победа. Висшите военни идват на власт винаги с революционна фразеология, издигат патриотични лозунги за нацията и народа, но подчиняват политиката на личните си интереси. В тези размирни времена, обществата дават възможност на много посредствени умове да управляват и властват. Малко са обаче личностите, които се справят.

В Латинска Америка лесно се елиминират интересите на народа, а той няма никакъв механизъм за защита. В условията на остра конфронтация между старата класа на латифундистите, в съща с големите търговски фамилии и интелигенцията с дребните и средните производители и чиновниците, борбата не приключва със завършването на военните действия. Идеята за независимост и нейното реализиране облагодетелства икономически групите, стоящи близо до властта.

Оформящият се елит, свързан с американските монополи разделя страната на благоденстващо малцинство и мизерстващо мнозинство. В борбата за утвърждаване на новото се оформя либерално крило в обществената политическа мисъл. Усилията да се задържи стария, сигурен и познат начин на управление – формира другия полюс консервативното крило. Социалните противоречия разпалват страстите на двете партийни групировки, като, разбира се, разделянето на консерватори и либерали е твърде условно и не се покрива с параметрите, характерни за европейските партии. Твърде специфично е времето, в което се формират тези общности, а и мирогледът на хората, които претворяват тези идеи е нетрадиционен. Много често представителите на либералите, издигнати до върховната власт, не са в състояние да удовлетворят изискванията на своите партии и променят възгледите си.

Според Джон Лукач и неговата книга “Демокрация и популизъм”²⁹, либералите се стремят към признание и удостояване с благороднически титли от страна на монарсите и на висшето общество като цяло; освен прогреса те започват да ценят и политическата стабилност. Партиите, обаче, не са нито истински консервативни, нито истински либерални.

²⁸ пак там

²⁹ Лукач Джон, „Демокрация и популизъм“, Издателство „Обсидиан“, София, 2005

Консерваторите са тези, които представляват интереса на едрите земевладелци, военните и църквата. Техният стремеж е към запазване на статуквото. Както правилно забелязва Франсоа Шевалие в „История на Латинска Америка“³⁰, консерваторите не се базират на структурирана, свързана и оригинална система на мислене. В действителност след като връзката с Испания е прекъсната след независимостта и е изчезнала монархическата легитимност, консерваторите не разполагат с никаква друга легитимност, нито с теоретичен модел, с който да се противопоставят на либералите. Те приемат Републиката, произлязла от Просвещението и Френската революция и основана върху върховенството на народа. Следователно не разполагат с никакъв друг път освен с пътя на техните противници и са принудени да ги следват, вървейки в същата посока, но с по-малки крачки и известна разлика във времето, сякаш с известна носталгия по миналото. В това отношение консерваторите от испанската част на Америка се различават от европейските си събратя, които могат да се похвалят или с монархия, или поне със собствена политическа мисъл. Но всички те се опират на Църквата като институция от старото йерархично общество, а именно него отхвърля модерната действителност.

За разлика от консерваторите, либералите в Латинска Америка открито проповядват ясно определена идеология, която, макар и пренесена чрез испански канали, води началото си от Просвещението и Френската революция. Те са тези, които представят по-модерното мислене и не са обвързани с икономическото развитие. Смятат, че воденето на консервативна политика е препятствие държавата да се развива към модерното. Борят се за автономия на държавните институции и разпадане на съществуващото статукво. Либерализмът е свързан също и с новите егалитарни социални отношения, които се зараждат в мисловните кръгове със свободно членство, както и в масонските ложи, „матрици на модерната политическа мисъл“. Известно е, че основите за това са исканията на хората за лична свобода и равнопоставеност на гражданите, а по-късно роля на фундамент и нова държавна легитимност играят „общата воля“ и върховенството на народа. Тези възгледи съвсем естествено се противопоставят на привилегиите, на договорените „свободи“ на йерархизираните съсловия на Стария режим, т.е. на старото съсловно общество на църквата, която изглежда негов ключов елемент.

В този период само либералите сформират истински политически партии. Очевидно те са изключително елитарни в обществата със 75% селско и неграмотно население, но пратениците на „народа повелител“ сами се обявяват за негови представители. Те не се интересуват от обикновените хора. Основна част от либералите съставляват представителите на едрата земеделска класа. Действията им само затвърждават положението на богатите земевладелци да станат по-богати, а не подобряват положението на бедния народ.

Доказателство за това са и думите на Елеонора Пенчева³¹, която твърди, че :

“Либералните програми, които създават патриотите не изравняват бедните с богатите, нито създават условия за реализиране на равенството. Излизането на латиноамериканските общества на международната сцена и първите сблъсъци с интересите на европейските страни и САЩ водят до осъзнаването на една действителност, различна от света на идеите. Жестоките битки за утвърждаването на националността показват на латиноамериканските патриоти, че за да се откъснат от чуждото влияние и да намерят сами пътя към свободата е нужна сила. Волята за промяна е налице, но възможностите за защита са много малко. Разбирайки собствената си слабост идеолозите на континента в този период се опитват да компенсират слабостта си с обединените усилия на всички държави.”(стр.11, гл.1/1)

³⁰ Шевалие Франсоа, „История на Латинска Америка“, Издателство „Кама“, София, 2002

³¹ Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, „Лик“, Второ допълнено издание, София, 1998

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящият анализ са изложени главните политически параметри в създаването на държавите от т. нар. Южен конус. От направеният анализ и от съпоставката с творбите от използваните автори, може да се заключи, че изграждането на латиноамериканските демокрации е белязано от нестабилност и голяма несигурност. Политиката губи водещата си роля, защото има нови процеси на управление, по-тясно свързани с икономически интереси.

Идеите на Просвещението предлагат европейски модели за бъдещото развитие на латиноамериканските общества. След Освобождението, средновековните догми вече не са налагани, фокусът пада върху човека и възможностите му. Течението проповядва идеята за естественото право, която гласи, че човек е господар на тялото и мислите си и има неотменени човешки права. Просвещението набляга и върху важноста на всички точни науки. Светът става по-рационален и малко по малко се полагат основите на модерната епоха.

Тези, които разпространяват идеите на Просвещението са най-вече креолите, които през XIX век са основната част от населението на Латинска Америка. Те губят испанското си самочувствие, тъй като не получават политическо равноправие. Така би могло да се каже, че испанската империя сама ускорява края си, защото колкото повече се опитва да ги отчужди от властта, толкова по-големи стават амбициите на креолите да завоеват тази власт.

За пръв път Боливар говори за обединението на страните от целия Южен конус. Според него предпоставката за това са общите неща между тези държави – произход, език, обичаи и религия, и разбира се – общите идеали. Целта на Боливар е чрез обединяване в едно цяло да се разрешат локалните проблеми като по този начин се изчисти вътрешният хаос, властта ще укрепне и ще се получи една силна, дори непоклатима конфедерация.

Когато Боливар свиква Панамския конгрес, който трябва да узакони усилията за обединението на младите национални държави и да бъде опора в борбата срещу развитите европейски държави и САЩ, този акт всъщност полага началото на политическите параметри в изграждането на националните държави и в отстояването на суверенитета им. Подписва се договор за вечен съюз и конфедерация, открит за присъединяването на други страни. Той обаче не се ратифицира от парламентите и практически остава без стойност. Обединителната идея се оказва изпреварила времето и възможностите на политическите умове на континента.

От анализа на процесите на сформирание на обществото и местната власт, се стига до заключението, че латиноамериканското самосъзнание е своеобразно и не се вмести в европейските рамки, защото народът не е единен етнос. В обществата се налага волята на силата, а не на разума. Всички държави, без изключение, преживяват авторитарно управление, при което съдбата на нациите се определя от достойнствата или капризите на една единствена личност - "каудильо".

Също така, от изследването на политико-икономическите конюнктури се заключава, че в Латинска Америка съществува тясна връзка в политическата и икономическата система. Тя се изразява на местно и национално ниво. Местната власт е много по-силна от националната, защото става въпрос за големи територии, които трудно се управляват на национално равнище. Всяка територия си има собствена власт и закони. Губернаторите са тези, които определят икономическото състояние на различните части от провинциите. Редица примери биха могли да покажат, че многократно те изпълняват желанията на Великите сили и съответно са под тяхна протекция. По този начин ясно могат да се очертаят връзките между политическите и икономическите интереси.

Развитието на обществата в Латинска Америка през първата половина на XX век показва, че управление на поданиците „отгоре“, без пряко и активно народно участие е широка практика. При ниското ниво на политическо съзнание, липса на управленчески опит и образование, и традиционната покорност на народа, неговата съдба се оказва в най-голяма степен зависима от личните качества на каудильо, от неговите интереси и амбиции. Механизмите, които водят до властта са винаги еднакви – анархия, преврат, опора във войската, еднолична диктатура.

Развитието на независимите латиноамерикански държави показва, че те постепенно губят автономията си и стават все по-зависими както от чужди капитали, така и от чужда воля. Вътрешните противоречия се използват от чуждите монополи за да защитят една или друга групировка в страната и да получат съответни права над националните богатства. Слабостта на местните правителства прави още по-лесна външната намеса.

В този ред на мисли, може да се обобщи твърдението на някои от използваните автори, че в името на съхраняването на западната цивилизация в условията на намаляващото западно

могъщество, в интерес на САЩ и на европейските страни е да поощряват “позападняването” на Латинска Америка. Съперничеството между Великите сили за територии и влияние над природните богатства в Южния конус, води дори до военни действия, които се водят и от южноамериканци. Това е например войната между Боливия и Парагвай за контрол над богатия на нефт район Гран Чако; Боливия губи територия и население, а и двете държави увеличават външния си дълг към САЩ. Още повече, че нестабилното вътрешнополитическо състояние на държавите в Латинска Америка и социалното напрежение са повече от заплаха за американските интереси.

Разглеждането на някои световни конфликти и политиката на Латинска Америка спрямо тях, потвърждава заключението, че като цяло Втората Световна война ѝ донася значително благосъстояние от икономическа гледна точка, но историческото развитие доказва че страните не се оказват способни да използват изхода максимално в своя полза. Така южноамериканските държави влизат в пояса на т.н. Трети свят или “развиващи се държави”.

Заклучава се, че изграждането на новите икономически структури в латиноамериканските общества е сложен процес. Двете основни политически направления – либерално и консервативно се утвърждават в противоборство. Либералната идея се оказва трудно защитима при липсата на собствен опит в управленческата сфера, недостатъчна подкрепа, трудна ориентация на масите в политическите игри.

Либералите са тези, които представят по-модерното мислене и не са обвързани с икономическото развитие. Смятат, че воденето на консервативна политика е препятствие държавата да се развива към модерното. Борят се за автономия на държавните институции и разпадане на съществуващото статукво. Усилията да се задържи стария, сигурен и познат начин на управление – формира другия полюс консервативното крило. То представлява интереса на едрите земевладелци, военните и църквата. Стремещът на консерваторите е към запазване на статуквото.

Но макар и този теоретичен обзор, заключението е, че партиите в Латинска Америка всъщност не са нито истински консервативни, нито истински либерални. Поведението на много политици отразява техния двойствен морал, корупцията в системата, безотговорността пред поданиците. Властта е изкушение за всеки политик, а добродетелите са присъщи на по-малко. Никое общество не може да се развива в правилна посока, ако недоверието във властта се задълбочава.

В този ред на мисли, важно значение придобива заключението, че властта в страните от Южния конус постепенно се персонифицира, а лидерите не могат да си изградят образ, който да съответства на желанията на масите. Самите латиноамерикански политици бързат да изградят личен успех на поста, който заемат и постепенно се заразяват с корупция и безотговорност. Доказахме с примери как управниците действат по наставление на Великите сили.

Всяка политическа система има нужда от време за утвърждаване, за изграждане на своя бюрокрация, за доказване на добрите или лоши страни на своето функциониране. През XX век, републиканските и демократични институти в латиноамериканските държави остават понятия, които си присвояват правото да заменят всички функции на политическата система.

Затова, още едно важно заключение е, че ролята на политическата система в утвърждаването на републиките е повлияна от личността на своите лидери, които днес повече от всякога търсят алтернативни пътища за развитие. Това ново развитие е алтернативно, в смисъла на обединяване на националните интереси на Южния конус, над интересите на големите икономически сили в региона.

Латинска Америка предизвиква интерес с изключително богатия си опит в развитието на формите на човешкото лидерство. Континентът е поле за експерименти на всевъзможни теории – популизъм, социализъм, либерализъм. Латинска Америка се опитва да реализира всички форми на човешко съжителство – монархии, републики, диктатури, демокрации, в търсене на собствения път на политическо развитие.

Анализът на обществата в Латинска Америка налага извода, че не е достатъчно само да се укрепват институциите – трябва да се изгражда и моралът на личностите, които съставляват институциите, както и на поданиците.

Осъзнаването на моралната цел в еволюцията на цивилизацията и стремещът към нейната реализация е обща цел на държавите от Южния конус. -

Използвана литература:

1. Дал Робърт, „За демокрацията“, Издателство „Обсидиан“, София, 2005
2. Джонсън Пол, „История на американския народ“, Издателство „Рива“, София, 2002
3. Иванова Евелина, „Популизъм и легитимност“, в списание „Тема“, бр. 28, София, 2006
4. Кисинджър Хенри, „Дипломацията“, Издателство „Труд“, София, 1997
5. Колегия (Научна редакция Тодоров А., Кръстева А.), „Глобализацията и новите граници на политическото“, Издателска къща „Еон“, София, 2004
6. Колегия, „Политико-икономически сборник по Латинска Америка“, Издателство „Партиздат“, София, 1977
7. Лукач Джон, „Демокрация и популизъм“, Издателство „Обсидиан“, София, 2005
8. Мирчева Христина, „История на международните отношения“, Издателство „Софи-Р“, София, 2002
9. Николов Стефан, „Латинска Америка между щика и урната“, Издателство „Партиздат“, София, 1985
10. Пантев Андрей, „Защо две Америки?“, Издателство на БАН, София, 1991
11. Пенчева Елеонора, „Шансовете на демокрацията в Латинска Америка“, Издателство „Лик“, Второ допълнено издание, София, 1998
12. Розенсон Никол, Шнайдер Берtrand, „Латинска Америка-противоречия и надежди“, Университетско Издателство „Стопанство“, София, 1995
13. Салседо-Бастардо Х. Л., „Боливар - един континент, една съдба“, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 1992
14. Семов Минчо, „Теория на политиката“, Издателство „Софи-Р“, София, 2000
15. Стефанов Георги, „Теория на международните отношения“, Университетско Издателство „Св. Кл. Охридски“, София, 1995
16. Стоичков Йордан, „Демокрацията в Латинска Америка през XXI век“, „НБУ“, София, 2007
17. Стойкова Лилиана, „Държава и демокрация“, Издателство „Лик“, София, 2005
18. Фукуяма Франсис, „Строежът на държавата. Управление и световен ред през XXI век“, Издателство „Обсидиан“, София, 2004
19. Хънтингтън Самюъл, „Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред“, издателство „Обсидиан“, София, 2005
20. Хънтингтън Самюъл, „Кои сме ние?“, издателство „Обсидиан“, София, 2005
21. Шевалие Франсоа, „История на Латинска Америка“, Издателство „Кама“, София, 2002
22. Шоню Пиер, „История на Латинска Америка“, Издателство „Кама“, София, 2002
23. Abbot George, „US policy towards the Caribbean and Central America“, Royal Institute of International Affairs, 1984
24. Cardoso F.H., Faletto E., „Dependence and Development in Latin America“, Fondo de Cultura Economica, Mexico, 1992
25. Corigliano Francisco, „National Security and Foreign Policy“, ODESA, Buenos Aires, 2005
26. Kennedy Paul, „The Rise and Fall of the Great Powers“, Tribune, New York, 1998
27. Malkasian Mark, Davidson Louise, „In the Shadow of the Cold War: The Caribbean and Central America in U.S. Foreign Policy“, Center for Foreign Policy Development, Providence, 1991
28. O'Donnell Guillermo, „Delegative Democracy“, LLB, Buenos Aires, 1971
29. Payne Antony, „The International Crisis in the Caribbean“, Washington, 1974
30. Russell Roberto, „Foreign Policy of Argentina“, CBCUBA, Buenos Aires, 1992
31. www.mercosur.int
32. www.snowcrest.net
33. www.hartford-hwp.com